БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой
ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№157 (8682) | 1958 оной июлиин 5, суббото | Сэн 20 мүнгэн

СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

Байрын гэр, дача кооперативна ёһоор хамжан барилгые үргэдхэхэ тухай СССР-эй эрхэтэдэй хүсэлые хараадаа абажа, хубиин гэрнүүдые барихын хажуугаар, кооперативна хамжагшадай өөһэдынь мүнгэн зөөреэр городуудта, городой түхэлэй тосхонуудта олон квартиратай байрын гэрнүүдые, город шадарай газарта дачануудые барихын тула байрын гэр, дача хамжан барилгые бүри үргэнөөр эрхилбэл һайн байгаа гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Совет тоолоно.

Байрын гэр, дача бариха кооперативууд хадаа предприятинууд, эмхи зургаанууд болон организацинуудай зуушалагар, ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй гүйсэдкомуудай дэргэдэ, тэдэнэй шиидхэбэриин ёһоор эмхидхэгдэжэ байна.

Байрын гэр, дача бариха кооперативай гэшүүд байрын гэрэй (гэрнүүдэй), дачын баригдажа эхилхэһээ урид тиимэ барилгын бүхы мүнгые оруулха уялгатай.

Кооперативай гэшүүд, тэдэнэй гэр бүлынхид байрын гэрэй, дачын барилгада өөһэдөөрөн хабаадажа болохо байна. Тэдэнэй хэһэн хүдэлмэриин түлөөһэн барилгада оруулагдаһан мүнгэнһөө үгтэхэ зэргэтэй.

Байрын гэр, дача бариха кооперативай хэхэ барилгые гүрэнэй түсэбтэ-захилай барилга-түхеэрэлгын хүдэлмэриин тоодо оруулжа, байрын гэр (гэрнүүдые), дача бариха мүнгэөэ Банкда дурсагдаша кооперативуудай оруулһанаінь һүүлээр гэр байра, дача бариха кооперативуудай хэлэнһэн болзор соогоо тэдэ байра, дачануудынь барижа үгэхэ тухай союзна республиканууудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ, Совнархозуудта, ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй гүйсэдкомуудта дурадхагдаба.

Байрын гэр, дача бариха кооперативууд типовой проектын ёһоор гэр байра, дача бариха зэргэтэй, тиимэдэ кооперативай гэшүүдэй хүсэлөөр, тоггоогдоһон гуримай ёһоор баталагдаһан, өөһэдынь проектээр баригдажа болохо байна.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1951 оной февралиин 22-ой, 1996 номерой заабаряар тоггоогдоһон барилгын материал, деталь, дутуу бэлэдхэгдэһэн хэрэгсэл, зэр зэмсэг табиха условиһоо үндэһэлжэ, мүн проект зохёохо, болбосон түхэлэй болгохо, модо тарил, коммуникаци хэхэ хүдэлмэрине хараадаа абажа, байрын гэр (гэрнүүдые), дача бариха сметын мүнгэн тодорхойлогдохо байна.

Байрын гэр, дача бариха кооперативай кооперативна зөөридөө эрхэтэйгээр, гаргаша харюулгатайгаар хандажа, байрын гэрнүүд болон дачанууды ашаглалгада оруулха байна.

Байрын гэр бариха кооперативай гэшүүдэй байһан гүрэнэй гэр байрануудай кооперативайнгаа гэртэ тэдэнэй ороходонь нютагай Соведэй мэдэлдэ үгтэхэ юм.

Байрын гэр, дача бариха кооперативуудай жэшээтэ Устав баталхыень союзна республиканууудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ даалгагдаа. Гэр байра бариха кооператив байгуулхын тула 10-һаа үсөөн бэшэ эрхэтэд хамжаха ёһотой. Кооперативай гэшүүдэй тоо кооперативай барижа байһан квартирын тооһоо олон байха ёһогүй. Кооператив эмхидхэхэ тухай асуудалые ажалшад өөһэдынгөө предприятиин, эмхи зургаанай гү, али организациин урда табиха зэргэтэй. Хэдэн жэжэхэн предприятиин, эмхи зургаанай гү, али организациин ажалшад, мүн пенсионернүүд гэр байра барилгын ганса кооператив болон нэгэдхэжэ шадаха байна.

Байрын гэр, дача бариха кооперативуудай байрын гэр, дача барилгада мүнгэн зөөри элсүүлхэ гурим тухай Дүримые союзна республиканууудай Министрнүүдэй Соведүүдтэй хамтадаа зохёожо, союзна болон автономно республиканууудай Финансын министерствонуудта, хизаарай, областной, городской финансын таһагуудта, удаан болзорой мүнгэ баридаг банкнуудта, арадай ажахын Соведүүдтэ, СССР-эй болон союзна республиканууудай министерствонуудта, центральна эмхи зургаануудта элсүүлхэень СССР-эй Финансын министерство, СССР-эй Гүрэнэй барилгын зургаанда даалгагдаа.

США-гэй Президент Д. Эйзенхауэртэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой эльгээһэн бэшэг

Гэнтын добтолон уридшалан зайсуулха асуудалаар Америкын Холбоото Штадуудай Президент Д. Эйзенхауэртэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев июлиин 2-то бэшэгээр хандаба. Нэгэ гүрэнэй нүгөөдэдөө гэнтэ добтолхо ябадалые уридшалан зайсуулха тушаа хамтадаа хэмжээ абаха гэһэн энэ ушарта хэрэгтэ СССР-эй болон США-гэй правительствонууд болото үүсхэл гаргаһан гэжэ Н. С. Хрущев бэшэг соогоо дурадхана. Ойрын үедэ түсэйтэ түлөөлэгшэдэй, тэрэ тоодо хоёр талын сэрэгэй зурганайудай түлөөлэгшэдэй, жэшээлхэдэ, СССР-эй, США-гэй правительствонууд болон сэдьхэе зарим гүрэнэй правительствонуудай томилһон, мүн магадгүй бусадшье зарим гүрэнэй правительствонуудай томилһон экспертнүүдэй ойрын үедэ уулзажа, энэ асуудалые хамтадаа бодото һайнаар шэнжэлэн үзэөөд, гэнтэ добтолон орожо болохо ушарые уридшалан зайсуулха хэмжээнүүд тухай, урид тодорхойлогдоһон тусхайта болзорой турша соо дурадхалнуудые зохёодог һаань һайн байгаа гэжэ советскэ правительство бодоно. Иимэ хэлсээнэй дүнгүүд правительствонуудые толгойлогшодой зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ болохо байгаа.

Баруун Европын зарим гүрэнүүдэй газар дээгүүр, мүн Хойто мүльһэн далайн районуудаар, термоядерна бомботой американска сэрэгэй самолёдуудай СССР-эй хилэ тээшэ ниидэдэг болоһон ехэ аюултай байдалай тохёолдоһон дээрэһээ нэгэ гүрэнэй нүгөөдэдөө гэнтэ добтолон орожо болохо ябадалые уридшалан зайсуулха хэмжээ абахын тула хэлсээ баталха гэшэ илангаяа шухала удхашанартай болоод байна.

Индиин залуушуулай делегацитай Н. С. Хрущев уулзаба

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев июлиин 3-да Советскэ Союзда айлшалжа байгаа Индиин залуушуулай делегацитай—Рамкришна Баджадж (делегациин толгойлогшо), Пуран Сингх Азад, Сат Паул Митталь, Манубхай Патель, Прабхат Палит, Амбат Чакко Джордж, Пратима Мукерджи гэгшэдтэй уулзаба. Н. С. Хрущев болон делегациин гэшүүдэй хоорондо болоһон уулзалган хани халуун, үнэн зүрхэнэй ёһоор үнгэрөө.

Уулзалган дээрэ ВЛКСМ-эй ЦК-гэй нэгэдэхи секретарь В. С. Семичастный, СССР-эй Залуушуулай организациин комитедэй түрүүлэгшэ С. К. Романовский, «Комсомольская правда» газетын главна редактор А. И. Аджубей, СССР-эй МИД-эй хэблэлэй таһагые даагшын үүргые дүүргэгшэ А. Я. Попов зэргэ байлсаа.

(ТАСС).

Бумбэрсэг дэлхэйе тойрон дабшагша гурбадахи хэмэл одоной ябаса тухай

Июлиин 4-нэй үглөөнэй 6 час болотор гурбадахи хэмэл одон бумбэрсэг дэлхэйе 677 дахин тойробо.

Хэмэл одон дотор тодхогдоһон, мегагерцын 20,005 частота дээрэ телеграфна дохёо дамжуулдаг, «Маяк» гэжэ радиопередатчик һайнаар хүдэлнэ. Бумбэрсэг дэлхэйн алишье хубида радиодо дуратайшуул тэрэнэй дохёо абана. Гадна, хэмэл одоной болон тэрэнэй ракета-һомоной хойноһоо оптическа аргаар ажмалтатайгаар харагдажа байна. (ТАСС).

ЧЕХОСЛОВАКИИН РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТ А. НОВОТНЫЙ МОСКВАДА АЙЛШАЛЖА БАЙНА

Чехословакиин Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь, Чехословакиин Республикын Президент Антонин Новотный июлиин 3-да, Кремль соо Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин, Советскэ Правительствын хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаа. Президентэй хамта Чехословакиин компартиин Центральна Комитедэй политбюрогой гэшүүн, Правительствын түрүүлэгшын орлогшо Вацлав Конецкий, КПЧ-гэй Центральна Комитедэй политбюрогой гэшүүн, Дотоодын хэрэгүүдэй министр Рудольф Барак, КПЧ-гэй Центральна Комитедэй секретарь, политбюрогой гэшүүн Иржи Гендрих, КПЧ-гэй ЦК-гэй политбюрогой гэшүүндэ кандидат, словакиин түлөөлэгшэдэй корпусой түрүүлэгшэ Рудольф Стрехай, КПЧ-гэй Центральна Комитедэй гэшүүн, Гадаадын хэрэгүүдэй министр Вацлав Давид, Чехословакиһаа СССР-тэ байдаг Элшэн сайд Яромир Вошаглик гэгшэд уулзалга дээрэ байлсаһан байна.

Советскэ талаһаа нүхэд К. Е. Ворошилов, А. И. Микоян, Н. С. Хрущев, П. Н. Поспелов, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо И. И. Кузьмин, СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, СССР-һээ Чехословакида байдаг Элшэн сайд И. Т. Гришин уулзалган дээрэ байлсаа.

Уулзалга ахадүүгэй хани халуун оршон байдалда үнгэржэ, хоёр талын һонирходог асуудалнууд, мүн мүнөө үеын уласхоорондын байдалай шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

**

Хани ёһоор Советскэ Союз айлшалжа ерэһэн нүхэр А. Новотный үглөөгүүр хүнүүдые урижа сайлуулаа.

Сайлалган дээрэ Советскэ талаһаа нүхэд К. Е. Ворошилов, А. И. Микоян, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский болон бусад байлсаа.

Антонин Новотныйтай хамта ерэлсэһэн партиин, гүрэнэй ажал-ябуулагшад Чехословакиин талаһаа байлсаа.

Сайлалган хани халуун, ахадүү ёһоной оршон байдалда үнгэрөө. Нүхэд А. Новотный, Н. С. Хрущев хани ёһоной үгэнүүдые хэлээ.

**

Чехословакиин Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь, Чехословакиин Республикын Президент Антонин Новотный Чехословакиин партиин, гүрэнэй ажал-ябуулагшадаар үдэшүүлэн Ленинград город айлшалхаар июлиин 3-най үдэшэ мордоо.

Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущев нүхэр А. Новотныйтай хамта Ленинград мордолсобо.

(ТАСС).

Үбһэ хуряалгадаа эмхитэйгээр орожо, үхэр малдаа тэжээл элбэг ехээр бэлдэе!

* *

Кяхтын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ артелинхид байгша ондо худалдажа абаһан машина, техникэеэ заһабаришха. гараж болон бусад барилгануудые олоор хэнэ. **Зураг дээрэ:** үбһэ, таряа хуряалгын машина, зэмсэг оруулжа заһабарилха, байлгаха шэнээр баригдаһан тусхай гараж, сарай харуулагдана.

Ф. Сорокиной фото.

Үндэр ургасын түлөө

Яруунын Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз 40 гектарта шэмэтэ һайн культура—кукуруза тариһан юм. Тиихэдээ гектар бүриһэ 15 тонно хүртэхөөр наг шэбхэ гаргаһан байгаа. Мүнөө тэндээ ургамалай гаража байхада нэгэ дахин борнойлго хэжэ дүүргэбэ.

Гадна, 2 гектарта морковь, 7 гектарта турнепс тариад, культиваци хэхээ бэлдэжэ байнхай. 13 гектар хартаабхынгаа газар мүн лэ борнойлхонь.

Орооһо тарьянай ургаса яһала гэмгүй. 200 шахуу гектар ячмень тариһан газарай буртаг үбһэн түгдэжэ.

Б. Цыбикдоржиев, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой агроном.

Һайн бэлэдхэлтэй угтаба

Нёдондо жэлдэ Мухаршэбэрэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз 16 мянган центнер үбһэ хуряажа абаһан юм. Мүнөө жэлдэ үбһэ ногооной бүри үндэр баян ургаса абахын тулада колхозой луговодууд ехэ оролдолго гаргаа. Хамта 2400 гаран гектар сабшалангай 2000 шахуу гектарынь уһалагдаа. Уһалагдаһан сабшалангай гектар бүриһөө 10 центнерһээ бага бэшэ үбһэн хураагдахаар хараалагдана.

Мүнөө колхозой комплексно бригаданууд үбһэ хуряалгадаа һайнаар бэлдэжэ байна. Колхозой хоёрдохи комплексно бригадада 7 сенокосилка заһагдажа, бэлэн болонхой. Мүнөө морин тармууранууда заһажа дүүргэжэхэнь. Үбһэ хуряалгын машина, зэмсэгүүдые эрхим шанартайгаар заһаха хэрэгтэ бригадын түмэршэ дархан нүхэр М. Гимазеев ехэ оролдолго гаргаһан байна юм.

— Манай бригада 400 гектар сабшалангай газартай. Мүнөө үбһэ ногооной ургаса.һайн. Машина, зэмсэгүүдээ заһабарилжа дүүргүүтэй байнабди. Гадна, бригада дээрэмнай 95 аса, 150 гар тармуур бэлдэгдэжэ абтанхай,—гэжэ эндэхи бригадир нүхэр Г. Сибигатулин хэлэнэ.

Колхозой 3-дахи комплексно бригадынхид үбһэ хуряалгада һайнаар бэлдээ. Эндэхи 500 гектар сабшалангай 200 гаран гектарынь уһалагдаа. Энэ бригадынхид уһалууринигаа газарһаа гектарай 10—12 центнер үбһэ ногоо хуряаха зорилготой. Мүнөө үбһэ хуряалгын зэр зэмсэгүүд заһагдажа бэлэн болоод байна. Хамта 8 сенокосилка, 10 морин тармуур болон бусад зэмсэг хэрэгсэл заһагдаа.

Мүнөө колхозой правлени үбһэ хуряалгын үедэ хэгдэхэ хүдэлмэриингөө түсэбые баталан абсад, бригада бүхэндэ хүргэжэ байнхай.

Т. Гармаев, манай корр.

Набшаһата тэжээл ехээр бэлдэхэмнай

Манай «Сибиряк» колхозойхид байгша ондо хонин бүридөө 1 центнер набшаһата тэжээл бэлдэжэ зорилго табинхай. Тиигэжэ колхозоймнай хамтадаа 2700 центнер набшаһата тэжээл бэлдэгдэжэ юм. Набшаһата тэжээл бэлдэхэ түсэбнай колхозой 5 комплексно бригада бүхэндэ даалгагдажа үгтэнхэй. Мүнөө артельдэ бүхыдөө 1200 гаран центнер модо, бургааһанай мушэр набшаһан бэлдэгдэжэ, һайнаар хатаагдаад, хээрэ сомогдонхой. Набшаһата тэжээл бэлэдхэлгэдэ үдэртөө 60—70 хүн хүдэлнэ. Энэ хүдэлмэридэ гол түлэб гэрэй эзэн эхэнэрнүүд, хүдэлмэриин наһанһаа гараһан үбгэд, хүгшэд болон һургуулиин һурагшад эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Набшаһата тэжээл бэлдэхэ восресенигүүд саашадаашье ходоод үнгэрэгдэжэ байха юм.

С. Шафиров, колхозой түрүүлэгшэ.

Түнхэн.

Убһэндөө ороо

Хаһа сагтаа, һайнаар бэлдэгдэһэн набшаһата тэжээл хонидто һайн хоол болодог, үбһэ тэжээлшье горьтой алмагдадаг гэжэ һайса мэдэхэ болоһон «Улаан Оронго» колхозойхид энэ жэлдэ модо, бургааһанай мушэр. набшаһа ехээр бэлдэхээр шиидэнхэй. Набшаһата тэжээл бэлдэхэ хүдэлмэридэ колхознигууд болон Оронгын дунда һургуулиин һурагшад эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Эндэ гансахан һурагшадһаа бүридэһэн, тус бүридөө 10 хүнтэй 3 звено ажаллана. Эдэ звенонуудые һургуулиин багшанар нүхэд К. Цветков, М. Хазанкина, В. Иванова хүтэлбэрилдэг юм. Һаяхан тэдэнэр 60 тонно бургааһа, модоной мушэр набшаһа бэлдэжэ, һайнаар хатаагаад, колхоздоо тушаагаа. Набшаһата тэжээл бэлдэгдэжэ үргэлжэлһөөр.

Гадна, Сталинай нэрэмжэтэ артелинхид (түрүүлэгшэнь нүхэр Добчинов) уһа намагай захын, гол горхоной эрье шадарай үбһэ ногоо түүбэрилэн сабшажа эхилээ. Түрүүшын үдэрэй туршада 18 гар хажуурнад 7 гектар газарта үбһэ сабшаа.

Ф. Фомин.

Иволга.

Үбһэ тэжээл элбэгтэй болохобди

Эрэхэ жэлдэ нинтывгээ малай то толгойе улам олошоруулха, ашаг. шэмыень эрид дээшэлүүлхын тула манай Энгельсын нэрэмжэтэ колхозойхид байгша ондо үбһэ тэжээл урда үрдынхиһаа элбэг ехээр бэлдэхээр шиидэнхэй.

Энэ хабарһаа хойшо энэмнай хура бороо таһалдаагүй шахуу. Газарай хүрьһэн шииг нойтоор элбэг байжа, Сэлэнгэ мүрэнэй эрье шадарай, тэндэхи арал ольтирогуудай, нуга сабшалангай үбһэ ногоон үндэрөөр, ўдхэнөөр ургаңхай. Манай колхозойхид байгша ондо хамтадаа 1888 гектар нуга сабшалангай газар сабшажа, 12 мянга гаран центнер үбһэ абаха түсэбтэй юм. Тиигэжэ дунда зэргээр гектар бүриһөө 6—7 центнер үбһэн абтаха болоно.

Ингэжэ июлиин 5-һаа эхилжэ, Сэлэнгэ мүрэнэй арал — Уляарта, Зэмьеэтэ гэжэ газарай үбһэ ногоо түүбэрилэн сабшажа захалхамнай. Эгээн түрүүн уһанай эрье шадарай гэхэ гү, али уһанда абтадаг газарай, мүн бургааһа шугын дундуурхи үбһэ ногоо хуу хуулашан, гараар сабшажа абахабди.

Мүнөө колхозоймнай 2 комплексно бригада үбһэ хуряалгынгаа машина, зэмсэг болон бүхы хэрэгсэл гүйсэд бэлэн болгоод, Сэлэнгын саада байһан сабшалан дээрэ гаргажа байнхай. Бригада бүхэн хоёр ондоо таһаржа хүдэлхэ юм. Тэндэмнай хамта 138 механизатор болон хүдэлмэрилэгшэд, 6 косилкатай хоёр «Беларусь» трактор, 8 морин косилка, трактор хоёр ехэ тармуур, 88 морин тармуур ажаллаха байна. Бригада бүхэндэ гар хажуур, аса тармуур, алха душэ, булюу, тошиила гэхэ мэтэ «жэжэ» хэрэгсэл гүйсэд бэлдэгдэнхэй. Үбһэшэдэй байха отог, майханые түхеэрэгдээ.

Ц. Дансурунов, колхозой түрүүлэгшэ.

Сэлэнгэ.

БМАССР-эй культурын хүдэлмэрилэгшэдэй 1-дэхи съезд

Үсэгэлдэр июлиин 4-дэ Бурят-Монголой культурын хүдэлмэрилэгшэдэй 1-дэхи съезд хүдэлмэрээ үргэлжэлүүлбэ.

Съездын үглөөнэй заседани дээрэ республикын культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрине һайжаруулха тушаа нэмэлтэ элидхэл БМАССР-эй Культурын министр нүхэр **Д. Ж. Жалсабон** хэһэн байна.

— Манай республика дотор үнгэргэгдэжэ байгаа культурна эмхи зургаануудай харалгын дүнгүүдтэ тогтожо хэлэхэ зууралаа, тус харалга байгша оной ноябрь һара хүрэтэр үргэлжэлүүлэгдэхэ шиидхэгдэбэ, —гэжэ элидхэлшэ мэдээсэбэ.

Культурын эмхи зургаануудые нинтын талаһаа харалгын үедэ олон Культурын байшан, клуб, библиотекэ, киноустановконууд хүдэлмэрээ һайжаруулаа. Улан-Удын ПВЗ-гэй Культурын ордоной, Баргажанай аймагай Баянголой Культурын байшан болон Мухаршэбэрэй аймагай Шэнэ Заганай хүдөөгэй библиотекын хүдэлмэриин дүй дүршэл тухай нүхэр Д. Ж. Жалсабон дэлгэрэнгүйгээр хэлэбэ.

Хүдөө нютагуудаар байрын, культурно-ажаһуудалай гэрнүүд олоор баригдана. Энэ талаар Түнхэнэй аймагайхид ехэ үүсхэл хээ. Һүүлэй үедэ хүдөө тосхонуудые модо, сэсэрлиг тарижа, болбосон түхэлтэй болгодог болоо.

Малшадай культурно-ажаһуудалай эрилтые хангахын тулада культбазанууд хүдэлдэг болонхой. Хэжэнгын, Түнхэнэй, Кударын аймагуудта культбазанууд олоор баригдана. Культбазануудтань байрын гэрнүүд, улаан булан, харалгын зал, магазин, бани, аптекэ гэхэ мэтэнүүд бии.

Гэбэшье, культурын эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ дутуу дундануудшье бии. Зарим клуб, библиотекэнүүд ажалаа ажабайдалһаа таһалдангяар ябуулнаар, гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Жэшээнь, Хоринн аймагай «Улаан Одон» колхозой хонишод 100 хониндоо 150 хурьга абаха гэжэ һайшаалта үүсхэл гаргаһан байна. Тэд Хоринн аймагай Культурын байшан энэ үүсхэлые дэмжэжэ, нэгэшье хэмжээ ябуулга хэнгүй үлэшоо. Зарим колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд культбаза бариха, хэрэгтэ ёһо тэдэтгээр хандана. Кяхтын, Заиграйн аймагуудай колхозууд культбазануудые оройдоо баринагүй гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ.

Зунай үедэ малшадай культурна эрилтые һайнаар хангахын тула нүүдэл агитбригада эмхидхэхэ шухала, энэ хэрэгтэ хүдөөгэй интеллигенци хабаадуулагдаха ёһотой гэжэ нүхэр Жалсабон хэлэбэ.

Нэмэлтэ элидхэлэй һүүлээр үгэ хэлэлгэн эхилээ.

Түрүү үгэ абажа хэлэһэн академик Обручевой нэрэмжэтэ Кяхтын хизаар ороноо шэнжэлдэг музейн директор нүхэр Тугутов республика соогоо культурын эмхи зургаануудай түхеэрэгдэжэ бэлдэхэ комбинадтай болохо һэмди гэһэн һанамжа оруулба.

ПВЗ-гэй Культурын Ордоной уранһайханай бүлгэмүүдэй хүдэлмэри тухай тус ордоной уранһайханай хүтэлбэрилэгшэ нүхэр Хижняков дэлгэрэнгүйгээр хэлээ.

Аймагайнгаа культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриин дүй дүршэл тухай КПСС-эй Баргажанай айкомой секретарь нүхэр Лажапов хэлэһэн байна.

Сэлэнгын аймагай культурын таһагые даагша нүхэр Жамбалов үгэ хэлэхэ зуураа, республикын кинопрокат муугаар хүдэлнэ, шэнэ кинофильмнүүдые сар соонь эльгээнэгүй гэжэ тэмдэглэбэ.

Совет засагай үедэ бурят арадай соёл культурын хүгжэн мандаһан тухай республикымнай үнинэй уран зохёолшо нүхэр Хоца Намсараев дэлгэрэнгүйгээр хэлээ.

Манай республикын соёлые шэнжэлдэг институдай научна хүдэлмэрилэгшэ нүхэр Цыдендамбаев бурят литературна хэлэбэйдэгэй асуудалда тогтожо хэлэһэн байна.

Монголой Арадай Республикын Культурын министрын орлогшо нүхэр Ванган Монголой культурын хүдэлмэрилэгшэдэй зүгһөө съездые халуунаар амаршалаа.

Мүн манай республикын культурын хүдэлмэрилэгшэдэй съездые Якутска АССР-эй Культурын министрэй орлогшо нүхэр Попов, ажалшадай депутадуудай Эрхүүгэй областной Соведэй гүйсэдкомой Культурын управлениин начальник нүхэр Ломоносов, ажалшадай депутадуудай Читын областной Соведэй гүйсэдкомой Культурын управлениин начальникай орлогшо нүхэр Новиков амаршалаа.

Съезд дээрэ хэлсэгдэжэ байһан асуудал тушаа КПСС-эй Бичурын айкомой секретарь нүхэр Федотов, профессор Окладников, Яруунын аймагай Үльдэргын долоон жэлэй һургуулиин директор нүхэр Номтоев, республикын Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Сафронов, бурят драмын театрын директор нүхэр Балбаров, Баргажанай аймагай Баянголой культурын байшангай директор нүхэр Батуров, Кабанскын үхибүүдэй библиотекые даагша нүхэр Ткаченко, композитор Батуев болон бусад үгэ хэлээ.

Бурят-Монголой культурын, наукын, литературын, искусствын, арадай гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын хүдэлмэрилэгшэдтэ, промышленность болон хүдөө ажахын мэргэжэлтэдтэ «Гурбан жэл соо соёл культурые хүгжөөхын түлөө тэмсэе!» гэһэн Хандалга съездэ хабаадагшад нэгэн дуугаар абаба.

Тэрэшэлэн республикын культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаанудай харалгада эрхим һайнаар шалгараһан клуб, библиотекэ, улаан булан, культбаза, киноустановконуудые шагнаха тухай республиканска комиссиин тоогтоол уншагдаа.

Республикын культурын эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдтэ «Бурят-Монголой АССР-эй Культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн нэрэзэргэ олгохо тухай, мүн культурын эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдые Бурят-Монголой АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай Указууд уншагдажа, БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр Д. Ц. Цыремпилон хүндэтэ нэрэзэргэдэ хүртэһэн ба шагнагдаһан хүнүүдтэ грамотануудые барюулаа.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ КУЛЬТУРНА БАЙГУУЛАЛТЫН ЗОРИЛГОНУУД

Культурын хүдэлмэрилэгшэдэй съезд дээрэ КПСС-эй обкомой секретарь нүхэр А. У. ХАХАЛОВАЙ хэһэн элидхэл*)

Нүхэд!

Агуухэ Октябриин социалистическэ революциин түүхэтэ илалтанууд манай ороң доторхи национальна асуудалнуудые шиидхэжэ үгэһэн байна. Манай республикын ажахын, культурын байгуулалтада Советскэ засагай жэлнүүдтэ туйлаһан амжалтанууд болон урдань дарлалта доро байһан бурят арадай шэнээр мүндэлэн хүгжэһэн ушар хадаа ленинскэ национальна политикын илалтые харуулһан тодо жэшээ болоно.

Урдань Россин империин бутархай жэжэ ажахытай хизаарнуудай нэгэн байһан Бурят ороң хүгжэнги промышленностьтай, хүгжэнги хүдөө ажахытай боложо, Советскэ Союзай арадуудай агууехэ бүлын дунда, бэшэнтэээ адли бүрин эрхэтэй республика болоо.

300 жэлэй саада тээ Бурят орон Росси гүрэндэ һайн дураараа ороһон байгаа. Энэ түүхэтэ ушар бурят арадые хариин булимтарагшадай зэрлиг доботолгоһоо, нютагай тайжанарай хоорондохи уг удамаа баримталһан байлдаануудһаа сүлөөлһэн, Бурят ороной саашанхи экономическа, культурна хүгжэлтэдэ гүн гүнзэгы, түрүү удхашанартай байһан юм.

Бурядууд,ородууд хамтадаа ажаһууһан, тиигэжэ хоорондохи хани барисааниинь үндэһэлһэн, хаанта засагта эсэргүүсэн хамтадаа тэмсэдэг байһан түүхэтэй.

Тэрэ хани барисааниинь Совет засагай жэлнүүдтэ Коммунистическэ партиин хүтэлбэреэр улам хатуужажа, Бурят ороной бүхы үнгэ шарайе танигдашагүй болотор хубилгаһан байха юм. Совет засагай жэлнүүдтэ Бурят орон балар барга, харанхы мунхаг байдалһаа мултаржа, арадай ажахын, соёл культурын, эрдэм ухаанай талаар үзэгдөөгүй түргэнөөр хүгжэжэ, урагшаа барижа гараа.

Гэгээрэн хүгжэхэ тухайдаа үни холоһоо хойшо бурят арадай һанаһан һанал, бодоһон бодол хүн түрэлтэнэй түүхэдэ шэнэ зам заажа үгэһэн Агуухэ Октябриин социалистическэ революциин һүүлээр лэ хүсэлдэһэн байна. Имагтал Совет засагай үедэ бурят арад өөрын гүрэнтэй болоо. 1923 ондо Бурят-Монголой Автономно Советскэ Социалистическэ Республика тогтоо һэн. Бидэнэр мүнөөдэр баяр баясхалантай оршон байдалда республикынгаа 35 жэлэй һайндэрые тэмдэглэжэ байхадаа, энэ ехэ алдарта һайндэрнай түрэл Коммунистическэ партиин хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлжэ байгаа ленинскэ национальна политикын илалта гэжэ тоолонобди.

Ленинскэ национальна политикын бэелүүлэгдэһэнэй ашаар, ород болон бэшэшье ахадүү арадуудай үнэн сэхэ туһаламжаар, Бурят ороной ажалшад хүгжэнги промышленностьтай болохын, бутархай һандархай хүдөө ажахыгаа шэнэдхэн хубилгаад саашадань хүгжөөхын түлөө айхабтар ехээр ажаллаһан, эрдэм ухаан болон культураяа һалбаруулжа шадаһан байна.

Промышленностиие хурданаар хүгжөөхэ талаар манай Бурят-Монгол советскэ республикануудай дунда түрүү һуурида ябалсана. Жэшээнь, 1913 онойхидо орходоо 1956 ондо Казахска ССР-эй промышленностиин бүхы продукци 36 дахин, Грузинска ССР-эйхи — 30 дахин ехэ болоһон байхадань, манай Бурят-Монголой промышленностиин бүхы продукци 48 дахин ехэ болоһон байна.

Дайнай үеын хүшэр хүндэ жэлнүүдтэшье манай промышленность хүгжэжэл байгаа. Дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ республикын промышленность нилээд гориьтойгоор урагшаа дабшаа. Сэмбын фабрика, Селендумын, Улан-Удын мотор заһабарилдаг заводууд, Баян Голой электростанци, Кяхтын гуталай фабрика, Тимлюйскэ цементын завод, олон леспромхоз, Бичурын сахарай завод болон эдеэ хоолой промышленностиин хэдэн предприяти баригдажа, ашаглалгада ороһон байна. Түмэр замай, автомобильна транспорт, тэрэшэлэн харгы замай болон бусад промышленностиин хүгжэхэтэй хамта инженерно-техническэ кадрнууд, элдэб мэргэжэлэй хүдэлмэришэд, арадай ажахын бэшэшье мэргэжэлтэд түргөөр олошороо. 1923 онойхидо орходоо 1957 ондо республикын предприяти, транспортын хүдэлмэришэдэй тоо 50 дахин олошороо. 1923 ондо бүхы республика соо миил 41 инженер, техник хүнүүд байһан аад, мүнөө тиимэ мэргэжэлтэдэй тоо 4 мянгандаа дүтэлөө.

Республика дотор промышленностиин хүгжэхэ тудам шэнэ городууд, хүдэлмэришэнэй тосхонууд бодоно. Городой хүн зоной тоо саг үргэлжэ олошорно.

Республикын промышленность зургаадахи, мүн удаадахишье табанжэлүүдтэ урдынхиһаа улам түргөөр хүгжэхэ. Хэдэн шэнэ, томо предприяти баригдаха, мүнөө хүдэлжэ байһан заводууд шэнэдхэгдэн хубилгагдаха.

Бурят-Монголой хүдөө ажахы узуур үндэһөөрөө хубилалтада ороо. Революциин урда тээхи хүдөө ажахын ехэнхинь нүүдэл, нүүдэл шахуу мал ажал байһан юм. Олонхи мал, һай һайн эдлүүриин газар баяшуулай—тайшаа, ноёд болон ламанарай гарта байһан юм. Жэшээнь, Николай I хаанай баталһан «Ламын шажан тухай гурим дүримэй» ёһоор хамба ламада 500 десятина, шэрээтэнэртэ 200-200 десятина, юрын ламанарта 60—60 десятина, хуврагуудта—15—15 десятина эрхим шанартай эдлүүриин газар таһалжа үгтэдэг байгаа. Олонхи үгытэй бурядууд хүнэй газар дээрэ, хүнэй мал хаража, хүнэй үгэһэн эдеэнэй үлөөсөөр хооллодог байһан гээшэ.

Тиимэ зоболонто байдал үеын үедэ үргэлжэлһэн юм.

Республикын мүнөөнэй хүдөө ажахы олон һалбаритай, түгэс механизацитай болоһон ажахы гээшэ. Жэлһээ жэлдэ тарялангай талмай улам үргэдэнэ, шэнэ шэнэ культурна ургамал таригдадаг болоно, тэдэнэй дунда кукуруза эгээл хүндэтэй һуури эзэлнэ.

Мал ажал хүгжөөхэ, тэрэнэй ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ талаар эли бодо ехэ амжалтанууд туйлагдаа. Тиигэжэ нарин нооһотой хони үсхэбэрилгэ бүришье хурдаар хүгжэжэ байгаа юм. КПСС-эй ЦК-гэй сентябриин Пленумэй шиидхэбэриин 1953 ондо гараһанһаа хойшо республика дотор һү, мяханай үйлэдбэрилгэ элитээр ехэ болоо.

Республикын колхозууд энэ жэлдэ шэнэ эрхэ байдалда хүдэлжэ байна. Машинно-тракторна станцинуудые хубилгаһан, техникынь колхозуудта үгэһэн ушар нийтын ажахые саашадань хүгжөөхын түлөө тэрэ баян техникые бүтээсэ, арьбалалга ехэтэйгээр хэрэглэхэ бүхы арга боломжо колхозуудта олгуулаа. Хүдөө ажахын продукт бэлэдхэхэ шэнэ гурим, продукт худалдан абаха тааруу үнэ сэн тогтоохо тухай һаяхан дүүрэһэн КПСС-эй ЦК-гэй июниин Пленумэй шиидхэбэринүүд бүхы манай ороной хүгжэлтэдэ түүхэтэ удхашанартай. Эдэ бүхы шиидхэбэри манай орондо мяха, һү, талха таряа болон бэшэ продукт элбэг дэлбэгээр гаргадаг болгохо, ажалшадай баян байдалые, культурна хэмжээе хэлбэришэгүй дээшэлүүлхэ хэрэгтэ зорюулагданхай.

Агуухэ Октябриин социалистическэ революци манай ороной бүхы арадуудта культураяа хүгжөөхэ, үзэгдөөгүй баян байдалтай болохо үргэн харгы нээжэ үгөө.

Революциһаа хойшонхи жэлнүүдтэ республика дотор ёһотойл соёлой хубисхал боложо, соёл болбосорол, эрдэм ухаан, искусство, литература, арадай гэгээрэл, элүүрые хамгаалга шэнэ шатада хүгжэн һалбараа.

Советскэ Бурят орондо һургуули, эмнэлгын эмхи зургаан, клуб, библиотекэ нилээд олон болоо.

Мүнөө республика доторнай 100 мянга гаран һурагшадтай 700 шахуу һургуули бии, мүн 2 дээдэ, дунда мэргэжэл олгуулха 10 гаран һургуулинууд ажахын, соёл культурын кадрнуудые бэлэдхэжэ байна. Республика соо 3 театр, филармони, 500 гаран клуб болон Культурын ордон, 400 гаран библиотекэ, номой хэдэн олон магазин, номой киоск, 300 гаран киноустановко хүдэлнэ. Айл бүхэн радиотой, телефонтой болоо шахуу. Һаядаа Улан-Удэдэ телецентр баригдахань. Ород, бурят хэлэн дээрэ республиканска 3, городой 2, аймагай 23, мүн хэдэн барлагдамал газетэнүүд гаража байдаг. Тэрэнһээ гадна, «Байгалай толон» гэжэ нийтэ-политическэ, литературно-уранһайханай журнал хэблэгдэнэ. Элдэб һалбарида хабаатай олон тоото ном, брошюра хэблэгдэн жэл бүри гаргагдана, тэрэ тоодо нютагай авторнуудай уранзохёолнууд оролсоно. Иигэжэл түхэл маягаараа национальна, удхаараа социалистическэ онсо шэнжэтэй национальна культурамнай хүгжэжэ байдаг юм. Эбдэршэгүй агууехэ хани барисаанай, коммунизм байгуулха нийтын зорилгын түлөө нэгэдэлдэһэн манай ороной арадуудай соёл культура бэе бэеэ баяжуулжа, бүтээгдэһэн бэшэ бүхы һайн үзүүлэнүүдээ абалсажа, андалдажа байдаг. Энэ болбол коммунистическэ байгуулалтын гол шухала зорилгонуудай нэгэн болоно бшуу. Арадуудай соёл культура байгуулха, эрхэ түрэлэй хүгжэлтэдэ, эрхим арга гэхэдэ, манай Эхэ ороной түб хото Москвада үнгэргэгдэдэг литература, искусствын заншалта декаданууд болоно. 1959 ондо түрүүшын хахадта Москвада болохо бурят-монгол искусство, литературын хоёрдохи декадада республикамнай бэлдэжэ байна. Хоёрдохи декада үнгэргэхэ тушаа правительствын шиидхэбэри арадаймнай литература, искусствын нилээд амжалтатай байһание сэгнэн һайшааһан ушарал болоно гээшэ.

Арадай культурын хүгжэлтын эли тодо жэшээнүүдэй нэгэнинь арадай элүүрые хамгаалга болоно. Революциин урда тээ манай республика дотор хамтадаа 220 үбшэнтэнэй хэбтэхээр больницанууд, 7 амбулатори, 63 мянган хүндэ ганса врач хүртэдэг байһан юм.

Мүнөө үедэ манай республика соо 130 больница, нарайлалгын гэр болон диспансернуудта 3995 үбшэнтэнэй хэбтэхэ орон, тэрэнһээ гадна, 350 фельдшерскэ пункт, 12 санатори бии. 655 врач, 2977 дунда мэргэжэлтэй медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд арадай элүүр энхые хамгаалан сахина. 700 хүн бүхэнэй нэгэ врачтай болонхойбди. Энэмнай үшөөл үсөөн гээшэ. Хэдэн олон колхоз шэнэ аппаратура, түхеэрэлгээр түгэс типовой больница, поликлиникэнүүдые өөһэдтөө бариха. Элүүрые сахиха хэрэгтэй эгээрэ һайжаранхиинь үхибүүдэй үсөөнөөр үхэдэг, олоор түрэдэг болоһон дээрэһээ эли тодоор харагдана. Манай республикын соёл культура болоһон хубисхалай эгээл тодо дүнгүүдэй нэгэниинь хадаа эрдэмэй дундаһаа интеллигенциин урган гараһан, промышленностиин бүхы һалбари, хүдөө ажахы, мүн культурын байгуулалтада кадрнуудай нилээд олошорһон ушар болоно. Республика дотор дээдэ эрдэмтэй мэргэжэлтэд — инженер, врач, агроном, зоотехник, багша, артистнар болон бусадай тоо 7 мянга хүрөө гэхэ гү, али 100 хүн бүхэндэ дээдэ эрдэмтэй 1 мэргэжэлтэнтэй болоод байнабди. Эдэ тоо, баримта юу эли тодоор харуулнаб гэхэдэ, революциин урда тээ 100 хүн сооһоо үзэг бэшэг халта мүлтэ мэдэхэ 3—4 хүн арайхан олдодог байһантай сасуулхада ямар болоо гээшэб! Промышленностьдэ 4 мянган инженер болон техник, хүдөө ажахыда 1000 агроном, зоотехник болон бусад, һургуулинуудта 4000, культурын, искусствын эмхи зургаануудта 3000 мэргэжэлтэд хүдэлнэ.

Манай Бурят-Монгол республикын хүн зон бултадаа үзэг бэшэг мэдэхэ болонхой. Бүхы үхибүүдэй һургуулида һурана, мүн ехэ наһатайшуулшье үдэшэндөө дунда һургуулинуудта, мэргэжэл олгуулха дунда, дээдэ һургуулинуудта һуража байдаг.

Дээдэ, дунда мэргэжэл олгуулха һургуулинуудта 10 мянга гаран студентнэр һуража байна гэхэ гү, али 65 хүн бүхэндэ дунда, дээдэ мэргэжэл олгуулха һургуулида һуража байһан 1 студент хүртэнэ.

Тиихэдэ Испанида 10-һаа доошонхи наһатайшуулайнь 10 процентһээ олонхинь үзэг бэшэг танидаггүй. Энээндэ орходо Пакистанда бүришье балар барга. 1951 ондо үнгэрһэн хүн зоной тоо бүридхэлэй ёһоор, тэндэхи хүн зоной 87 процент шахуунь үзэг бэшэг танихагүй байшоо. Һүүлэйшье жэлнүүдтэ тэндэ биратай хубилалта болоогүй. 1954 ондо 40295 эхин һургуулинуудтань хамта дээрээ 3212 мянган үхибүүд адли наһанай 9—10 миллион үхибүүд сооһоо һуража байһан гэхэ гү, али 3 үхибүүдэй нэгэнинь һурадаггүй байгаа. Үгышье һаа Турцие абажа харая. Тэндэ ажаһуудаг 10 мянган хүн бүридэ 75 дунда һургуулинууд һурагшад, дээдэ һургуулин 12 студент хүртэнэ. Турцида үзэг бэшэг мэдэхэ хүнүүдынь 30 процентһээ дээшэ бэшэ.

Манай республикын алишье заха нютагта байһан—хойтошье, урдашье аймагта, тала, хада, ой тайга газарта байһан колхоз, нютаг, тосхондо хамаагүй — хаа хаанагүй ажахын, соёл культурын байгуулалта дээрэ үзэгдөөгүй эрид ехэ хубилалтанууд болоо. Эдэ бүгэдэһөө Коммунистическэ партиин бэелүүлжэ байһан ленинскэ национальна политикын эли тодо үрэ дүнгүүдһээ гадна, манай социалистическэ Эхэ ороной арадуудай хани барисаанай агууехэ хүсэн харагдана. Жэшээ болгон Сэлэнгын аймагые абажа үзэе. Тэндэхи ужам тала дайдаар үни холоһоо хойшо малша бурядууд нүүжэ ябадаг байһан юм. Сэлэнгэ нютаг тиихэдэшье хүн зоноор олон нютаг гэлсүүлдэг һэн. Сэлэнгэдэ тэрэ сагта хизаарай, засагай, үзэл суртал түб байһан юм.

Мүнөө үедэ экономикоёо, соёл культураяа, түбхын түрүүндэ, нийтынгээ мал ажалые бүри ехээр хүгжөөхэ гүйсэд арга боломжонуудай хүсэдөөр хэрэглэхэнэй тула Сэлэнгын аймагые хаа яа эзэмдэг байнабди. Тиигэхэмнайшье зүбтэй. Бэшэ аймагуудтай жэшээлхэдэ, Сэлэнгэдэ жэлһээ жэлдэ ган гасуурай мүү гаар тэмсэгдэдэг байхадань, тэрэнь хүдөө ажахын үйлэдбэриин хүгжэлтэдэ, колхознигуудай ажал, байдалда нүлөөлнэ. Гэбэшье, тала дайда ужамтай, үни холоһоо хойшо бурядуудай ажаһуудаг энэ аймагай мүнөөдэрэй байдал урдынхиһаа тад ондоо болоо. Нэгэ суглаан дээрэ хонишон бурят үбгэнэй хэлэһээр, мүнөөнэй байдал урдын байдал — һара наран хоёр шэнги илгаатай.

Тэрэ сагта аймаг дотор соёл-гэгээрэлэй, медицинскэ эмхи зургаанууд гэжэ байгаагүй. Тэрэ һамбаанда дасан сүмэнүүд өөрынгөө һанаашаар бүтээжэ байгаа. Ганса Сэлэнгын дасанда мянга гаран ламанар байһан юм. Тэндэхи хүн зон бултадаа шахуу үзэг бэшэг танидаггүй һэн. Революциин урда тээ бүхы аймаг соо миил 3 эхин һургуулидань баяшуулай зуу гаран үхибүүд һурадаг байһан юм.

Совет засагай үедэ тэрэ аймагта ямар ехэ хубилалтанууд болоо гээшэб! Сэлэнгын аймаг республикынгаа соогоо эгээл хүгжэнги промышленностьтай аймагуудай нэгэн болоо.

Колхозно байгуулалтын илахада, малшад һуурин байдалтай болоһон, тэдэнэй ажал, байдал танигдашагүй болотороо хубилаа. Мүнөө аймаг соо 9 томо колхоз, мал ажал эрхилдэг нэгэ томо совхоз бии. Тэдэнэр хүдөө ажахын техникээр хүсэд хангагданхай. Эдэ үдэрнүүдтэ Сэлэнгын колхоз, совхозой баян дүй дуршалые манай ханинар — Монголой Арадай Республикаһаа ерэһэн хүршэнэр шэнжэлэн үзэжэ байна.

Балайшье үни бэшэ үхэл үбшэндэ нэрбэгдэжэ уг үнгэраан дуунаһан байһан хүн зонтой Сэлэнгэ, республикынгаа бэшэ аймагуудтал адли, маанадтай хүршэ һуудаг Монголой Арадай Республикада шэнэ байдалаа байгуулха байхадань баяралнабди, омогорхонобди. Энэ ушар хадаа манай нийтын байгуулалтын хэмжээлшэгүй ехэ байгуулхы хүсэтэй, агууехэ абари занһаар ахадуу арадтаа хандадаг байһые, советскэ арадай бүхы илалтануудые эмхидхэгшэ, вождь түрэл Коммунистическэ партиин сэсэн мэргэнине дахин, дахин дабтан харуулна гээшэ.

Нүхэд! Ажалша бурят арадта Советскэ засагай юу үгэһые, Коммунистическэ партиин хүтэлбэри доро ямар гэгээн байһан заха хизаар нютагуудта ямар ехэ революционно хубилалтан боложые харуулхын тулада холын хойто Баргажанай аймагай юрын лэ нэгэ колхоз жэшээ болгон харуулхаб. Тэндэ зүүн жэлдэ ой тайга, намаг шабар газартай, үлхөө холбоо үгэй эдэ хадануудаар хүн зонһоо халхалагданхай Баргажан нютагые амидарха аргагүй дайда гэжэ тоолодог һэн. Тэрэниинэь мэдэжэ байһан хадаа хаанта правительство Баргажанине өөһэдынгөө политическэ дайсадые эльгээдэг сүлэлтэ, хаалтын газар болгоһон байгаа. Тэндэ эгээл элдин, хүн зоной ажаһуухада зохистой гэжэ тоологдодог тулада Баян Гол гэжэ нэрлүүлһэн нютагай ажалшадай ажал, байдал айхабтар ехэ зоболон гасалантай байгаа. Нүүдэл малшадынь үе наһаяа утаатай үрэх соо үнгэргэдэг һэн. Эдлүүриин эгээл һайн газарынь ноёд, ламанар эзэмдэнхэй, тиихэдэнь ажалша малша хүн зонниинь түлэжэ диилдэшэгүй алба татабари ашагданхай, арайхан амилжа байһан юм шуу.

Мүнөө Баян Голдо тон томо колхозуудай нэгэн — Карл Марксын нэрэ нэрлүүлдэг колхоз бии. Баян Гол нютагһаа нүүдэл, тэнүүл байдал хойшолонгүй холодон арилаа. Болбосон түхэлтэй болоһон тосхонуудта, нютагуудта хүшэр хүдэлмэринь оньһожоруулагданхай үнеэдэй типовой байранууд, тугалай һай һайн байра, кошаранууд, силоснэ түхеэрэлгэ, олон гараж, овощехранилищи болон таряа хадагалха амбаарнууд баригдаа. 1957 оной туршада тус колхоз капитальна барилгада 826 мянган түхэриг гаргашалаа.

Колхозой центрын тэг дунда Культурын ордон тобойн харагдана. Хажуудань ном һудараар баян библиотекэ бии. Колхоз 2 кинопередвижкэтэй. Энэ жэлдэ колхознигуудынь 600 журнал, 370 газетэ захиһан байна. Мүн колхоздоошье олон тиражтайгаар барлагдадаг газетэтэй болонхой.

Газетэ, журналшье бии, тэдэнине уншаха зоншье тэндэ бии. Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд бултадаа үзэг бэшэг мэдэхэ. Тэндэхи 60 гаран хүн дунда, дээдэ эрдэмтэй, гурбан эхин, 1 дунда һургуулида 450 һурагша һуража байна.

Урдань Баян Гол нютагта ган гасуурай болоходо, бэшэшье жэлнүүдтэнь хүн зон үлэсхэлэнһөө үхэдэг, адуу мал баһал олэброо түража үхэдэг байһан юм. Мүнөө тэндэхи хүн зон ямар һайхан байдалтай болоһыень мэдэхэсэ колхозник Малакшиновай бүлые хаража үзэхэдэ боломоор. Нёдондо жэлдэ тэрэ бүлэ 20 мянган түхэриг, 20 центнер орооһо ажалта үдэртөө абаа һэн. Тэрэ бүлэ соо оройдоол 3 хүн. Тус колхозые хангажа байдаг магазинуудай эд бараанай эрьесэ нёдондо 2 миллион 600 мянган түхэригһөө үлүү болоһон байха юм. Колхознигууд 40 мотоцикл худалдажа абаа. Айл бүхэндэ шахуу оёдолой машина бии, гэр бүхэндэ радио, электричество оруулагданхай, мүн медицинскэ пункт, нарайлалгын гэр, хэдэн бани тэрэ колхоздо баһал байха.

Ажалшан арадые мүлжэжэ байһан хаанта засаг хадаа бурядшье,ородшье хүн зониие адляар лэ дарладаг, амилха арга үгэдэггүй байхаһаа гадна, бултыень балар харанхы, барга бүдүүлиг байдалда барижа байдаг байгаа. Имагтал Агууехэ Октябриин революци манай агууехэ олонациональна Эхэ ороной арадуудта, бурядуудта, ородуудта эрхэ сүлөө асарһан, мүлжэгшэ ангигүйгөөр ажабайдалаа байгуулха арга боломжо олгоһон, удхаараа социалистическэ, түхэл маягаараа национальна үндэһэн соёлоо хэмжээлэшэгүй дээрэ үргэхэ зам заажа үгэһэн байна.

Шэмээшэг тосхонуудай эгээл ехэ Бичурае харуулһан нэгэ хэды тоо, баримта харагты. Забайкалиин эрхэ байдалда нилээд томо, 10 мянга шахуу хүнэй ажаһуудаг тосхон юм.

Революциин урда тээ Бичурагай ганса һургуулида ганса багша 20—25 үхибүүдые һургажа байгаа. Тэндэ имагтал ород баяшуулай, наймаашадай үхибүүд һурадаг һэн. Шэмээшэгүүдэй үхибүүдые һургаха, шэмээшэгүүдтэ врачын туһаламжа үзүүлхэ ябадал хууляар хорёотой байһан юм. Тэндэхи шэмээшэгүүд бултадаа үзэг бэшэг мэдэхэгүй һэн. Интеллигент хүн гэхэдэ, үшөө нэгэ фельдшер тэндэ байгаа ха. Ганса фельдшер, ганса багша хоёр бүхы тэрэ хизаарта хүдэлдэг һэн. Ажалшан арадай ажабайдалые церковь, хуушанай ёһо гурим сахиһан 10 гаран мүргэлэй гэр мунхаруулдаг һэн. Тэрэ үедэ Бичурын аймагта 80 уставщик, 30 поп, 700 ламанар 2 дасанда байһан юм.

Хараад үзэгты: ганса багша, ганса фельдшер, тиихэдэнь—80 уставщик, 30 поп, 700 лама тиихэдэ тэндэ байһан юм шуу.

Бурят нютагуудшье, мүнород, шэмээшэг тосхонуудшье мүнөө танигдашагүй ондоо болотороо хубилаа. Имагтал шэмээшэг хүн зоной ажаһуудаг Бичура тосхондо мүнөө 4 колхоз бии, Забайкалида түрүүшын сахарай завод, заһабарилгын-техническэ станци, олзоборилгын томо артель тогтонхой.

Бичурада 2 дунда, 1 долоон жэлэй, 4 эхин һургуули, 8 врачтай больница, 2 фельдшерскэ пункт бии болонхой. Культурын ордон, 5 клуб, 3 библиотекэ, кинотеатр баригдаад, хүдэлжэ байдаг гээшэ. Хэрбээ Бичурын аймагые бүхы дээрэнь хараха болоо һаа, тэндэ 400 гаран багшанар, врачууд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд хүдэлжэ байдаг. Аймаг соо үзэг бэшэг мэдэхэгүй хүн байхагүй, тосхон һууринууд бултадаа электричествотэй болонхой, һургуули, эмнэлгын, соёл-гэгээрэлэй эмхи зургаанууд нютаг бүхэндэ хүдэлжэ байдаг.

Сэсэн мэргэн ленинскэ национальна политикые Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлһэнэй ашаар, урдань гээгдэнги байһан бүхы арадуудта адли бурят арад агууехэород арадай, манай ороной бэшэшье арадуудай ахадүү ёһоной үргэлжын туһаламжада түшэглэн түүхэтэ богонихон болзор соо гээгдэнги байдалһаа мултаржа, экономикын, культурын талаар шэнэ амжалтануудые туйлаһан, эгээл түрүү нийтын байгуулга — социализмда орожо, социалистическэ наца боложо шадаһан байна.

Манай хизаар орон хаанта Россин барга балар, бүдүүлиг заншалтай заха хизаарнуудай нэгэн байһан аад, мүнөө социалистическэ Эхэ оронойнгоо жаргалта байдалай түлөө ород, бурят, ортон хүн зоной баатарлигаар ажаллажа, хамтадаа ханилан ажаһуужа байһан жаргалта орон болоод байна гээшэ. Түхэл маягаараа национальна, удхаараа социалистическэ культура хурдан түргэнөөр хүгжэжэ байна.

Манай Советскэ Союзай алишье нютагта адли, республика соомнай нэгэ арадай культурын нүгөөдэ арадайнгаа культурые хүндэлэн сэгнэхэ заншал бии болонхой, арад бүхэнэй үни холоһоо хойшонхи гурим заншалые ёһотойл нүхэр янзаар хүндэлхэ ябадал бадаржа байна гэжэ үндэһэлэн хэлэхэ аргатайбди. Манай республикын хүдөө нютаг, тосхон газарнуудаарородуудай — бурядаар, бурядуудай — ородоор дууладаһан хүхюутэй сортоотой дуунууд ханхинажа байдаг.

Бурят-Монголой соёл культурын хүдэлмэрилэгшэдэй республиканска түрүүшын энэ съездын шиидхэгдээгүй асуудалнуудта анхаралаа табиха байһаниинь ойлгосотой. Бидэнэр бэеэ магтаха, амжалтадаа дашуурха ёһогүйбди. Юундэб гэхэдэ, наука болон соёл культурые бүри ехээр хүгжөөхын тулада бидэнэртэ байһан арга боломжые хүсэд хэрэглэнэгүйбди, соёл сурталай хүдэлмэриин ажахын-политическэ шухала зорилгонуудһаа таһархай байдаг ябадалые усадхажа шадаагүйбди.

Саашань элидхэлшэ соёл культурын байгуулалтын шиидхэгдээгүй зорилгонууд дээрэ, энэ хэрэгтэхи ехэ дутагдалнууд дээрэ тогтобо.

Манай республикын байгаалиин баялиг айхабтар ехэ юм. Үйлэдбэриин хүсэ хүгжөөхэ зорилго шиидхэхэдэ, промышленность болон хүдөө ажахые хүгжөөхын тула байгаалиин баялигуудые шэнжэлэн хэрэглэхэдэ наукын болон соёл культурын хүдэлмэрилэгшэдэй үүргэнь тон ехэ юм.

Республикын үйлэдбэриин хүсэнүүдые шэнжэлхэ талаар мэдээжэ хүдэлмэри хэгдэнхэй. Тиигээд энэ хүдэлмэри эсэстээ хүргэгдөөдүй.

Партиин областной комитет соёл культурын научно-шэнжэлэлгын институт, Наукануудай академиин Зүүн Сибириин филиалай группа хоёрые нэгэдүүлээд, Наукануудай академиин научно-шэнжэлэлгын комплексно институт байгуулха гэһэн дурадхал СССР-эй Наукануудай академидэ оруулһан байгаа. Энэ дурадхалые СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделени, Академиин президиум дэмжэбэ, тэрэ институт эмхидхэхэ тухай асуудал мүнөө шиидхэгдэнхэй. Энэ институт үйлэдбэриин хүсэнүүдые, соёл культурые хүгжөөхэ асуудалнуудые али бүхы талаһаань комплексноор зохёон шиидхэжэ байха ёһотой юм. Энэнэй тулада өөһэдын лабораторитой, хэдэ хэдэн таһагуудтай байха. Жэшээлхэдэ, экономикын ба географиин, геологиин ба газарай хүрьһэ шэнжэлэлгын, биологиин ба химиин гэхэ мэтэ. Мүн гуманитарна наукануудай хэдэ хэдэн таһагууд, секторнууд тэндэнь байлсаха. Нүхэдүүд, энэмнай республикын соёл культурын ажабайдалда ехэхэн событи, научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэри саашадань дэлгэрүүлхэ шэнэ шата болохо байна.

Геологууд, экономистнууд, биологууд, химигүүд болон научна бусад хүдэлмэришэд ямар зорилготойб гэхэдэ, республикын байгаалиин баялигые гүнзэгыгөөр шэнжэлэн үзэхэ, тэдэ баялигуудые промышленность болон хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ хэрэглэхэ научна харааа түсэб зохёохо, түрүү дүй дуршэл согсолжо, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ зорилготой юм.

Хүдөө ажахын наукануудай хүдэлмэрилэгшэдэй урда харюусалгатай зорилго табигданхай. Хүдөө ажахын эрдэмтэдэй олонхинь зооветеринарна институтда ажалладаг. Тиигээд, тэдэнэр хүдөө ажахые хүгжөөлгын асуудалнуудые үшөөл эдэбхи багатайгаар шиидхэдэг байна.

Хүдөө ажахын кадрнуудые һурган бэлэдхэжэ байхадаа зооветери-

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта)

Зураг дээрэ: КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой нэгэдэхи секретарь А. У. Хахалов республикын соёл-гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй съезд дээрэ элидхэл хэжэ байна.
З. Веснинагай фото.

* Элидхэл хураангыгаар толилогдобо.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ КУЛЬТУРНА БАЙГУУЛАЛТЫН ЗОРИЛГОНУУД

Республикын культурна хүдэлмэрилэгшэдэй съезд дээрэ КПСС-эй обкомой секретарь нүхэр А. У. ХАХАЛОВАИ хэһэн элидхэл

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 2-дохи нюурта)

...арна институт ехэ хэрэг бүтээжэ байна гээшэ. Зүгөөр, мэргэжэлтэдые һурган гаргаха гээшэ ажал хэрэгэй гансал талань мүн. Научна ...хэ ехэ асуудалнуудта анхаралаа табидаггүй дээдэ һургуули аша үрэтэйгөөр ажаллажа шадахагүй юм. Манай зооветеринарна институт нийтын мал ажалые саашадань хүгжөөхэ, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ, газар таряалангай ажалай культурые дээшэлүүлжэ, хүдөө ажахын культурануудай ургаса ехэ болгохо, тэжээлэй база бэхижүүлхэ, орооһо... болон тэжээлэй культурануудай үргэнөөр эдеэшэдэг, ган гасууртаа айдаггүй сортнуудые бии болгохо, ашаг шэмэ ехэтэй адуу малай шэнэ үүлтэрнүүдые, тусгаарлабал Бурят ороной шэрүүн хатуу байдалда тааралһан эбэртэ бодо малай, ...нидой шэнэ үүлтэр бии болгохо, малай элдэб эсын үбшэнгүүдые үгы ...эхэ гэхэ мэтын асуудалнуудта анхаралаа табиха ёһотой.

Манай республикын научна хүдэлмэрилэгшэд Москва, Ленинград, Иркутск болон бусад городуудай эрдэмтэдтэй хамтадаа түүхэ, хэлэ бэшэг, литературын гол асуудалнуудые шэнжэлэн зохёохо талаар ...рьтой хүдэлмэри хэһэн байна. Гэбэшье, нийтын наукануудые хүгжөөлгөөр манай байдал зохид байн гэжэ хэлэжэ шадахагүйбди.

Зорилгомнай юун бэ гэбэл, марксистско-ленинскэ наукын хараа дээрэһээ Бурят ороной олон зуун жэлэй түүхые гүнзэгыгөөр шудалха, Россиин гүрэндэ Бурят ороной һайн дураараа ороһон түүхые, мүн бурят арадай национальна мэдэрэлэй ...ргалтада ородой демократическа үлөөлэгшэдэй ямараар нүлөөлһые гүнзэгыгөөр шэнжэлэн харуулха, Бурят орондохи, Сибирьтэхи демократическа, национально-сүлөөрэлын хүдэлөөндэ хамаатай асуудалнуудые шэнжэлхэ зорилго табигдана.

Мүн искусствын теори болон түүхэ шэнжэлэн зохёолгын гээгдэжэ ябаһан ушар научна удхашанартай асуудалнуудые шиидхэлгэдэ ...арадаг ехэ дутагдалнууд дээрэ тоологдохо байна. Соёл культурын научно-шэнжэлэлгын институт дотор искусствын сектор байһанаа үгы болгогдоһон аад, мүнөөнэй комплексно институт дотор энэ сектор дахин бии болгогдобо. Тиимэһээ энэ институт театральна искусство, хүгжэм, уран зуралган, уран дархалалгын, гоёон шэмэглэлгын искусство хүгжөөхэ асуудалнуудые эрхилжэ, тэрээнэй дүй дүршэлые нийтэлэн дэлгэрүүлжэ байха ёһотой.

Һаяхан КПСС-эй областной комитет «Бурят хэлэн дээрэ соёл сурталай хүдэлмэриие шангадхаха тухай» тогтоол гаргаһан байна. Энэ тогтоол дотор тус хүдэлмэридэхи дутагдалнууд тэмдэглэгдээ һэн. Мүнөө эдэ дутагдалнуудые усадхаха зарим хэмжээнүүд абтажа байна.

Соёл культурын научно-шэнжэлэлгын институт бурят хэлэ бэшэгэй хүгжэлтын зарим асуудалнуудые, «Бурят хэлэнэй грамматикые» зүбшэн хэлсэлгэдэ зорюулагдаһан зүблөөн дээрэ оруулагдаһан дурадхалнуудые согсолжо, хэлэ бэшэгэй байгуулалтын талаар научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэри шангадхаха хэмжээ-ябуулгануудые хараалха, орфографиин һайнаар зохёогдоһон гуримуудые бэлэдхэн хэблэхэ, бурят хэлэн дээрэ научна хүдэлмэринүүдые бэшэжэ, толилжо байха ёһотой.

Мүн Гэгээрэлэй министерствошье долоон жэлэй һургуулинуудай һурагшадта түрэлхи хэлэн дээрэнь ном зааха тухай правительствын шиидхэбэри бэелүүлхэ хэмжээ абаха, бурядай литературна хэлэ бэшэгтэ ехэ наһатаниие һургаха хэрэг эмхидхэхэ, энээнэй тула һуралсалай программа болон номуудые хэблэн гаргаха, түрэлхи хэлээ һайнаар мэдэдэг багшанарые һурган гаргалгада тусгаар анхаралаа хандуулха зэргэтэй.

Совет засагай ошожо байгаа жэлнүүдтэ үндэһэн бурят зоной дундаһаа научна эрдэмтэниие һурган бэлдэхэ ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Бидэнэр бурят зоной дундаһаа эрдэмтэдые һурган бэлэдхэхэ талаар Советскэ Союз дотор бараг һайн һуури эзэлнэбди. Энэмнай манай арадай угаа ехэ туйлалта, ленинскэ сэсэн мэргэн национальна политикые бэелүүлһэнэй аша үрэ мүн. Тиигээд, физико-математическа, химическэ, техническэ болон манай орондо мүнөө тон ехэ удхашанартай болоод байһан ондоошье тусхай эрдэмдэ һайнаар һургахын тула центральна городуудай дээдэ һургуулинуудта хүнүүдые үсөөн ябуулдаг дутагдалтайбди гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Республикын эрдэмтэдэй дунда физигүүд, химигүүд, математигууд даншье үсөөн, энергетигүүд болон металлургнууд оройдоо үгы гү, али үгы шахуу. Тиимэһээ, оюун бэлигтэй хүнүүдые шэлэн оложо, тусхай наукануудта һургахаар ороной научна центрнүүдтэ ябуулха, мүн техническэ дээдэ һургуули республика дотор һаяар нээжэ, элдэб һалбаряар эрдэмтэниие болон мэргэжэлтэдые һурган бэлдэхэ хэрэгтэй болоод байна.

Гадна, республикын дээдэ һургуулинуудта мэргэжэлтэдые һургаха хэрэг һайжаруулха, үндэһэн кадрнуудые һургалгада анхаралаа ехээр табиха хэрэгтэй. Энэ хүдэлмэри юунһээ эхилхэб гэбэл, дээдэ һургуулинуудта һурагшадые абаха ябадал гуримтай болгожо,—энээнһээ эхилхэ шухала. Манай институдууд бодото ажал дээрэ ябажа, дүй дүршэлтэй болоһон хүбүүд, басагадые олоор түрүүшын ээлжээндэ абаха зэргэтэй байна.

Дунда һургуули дүүргэһэн хүбүүд, басагад бидэнэр хадаа дээдэ һургуулида гү, ядахын сагта—тусхай дунда һургуулида заабол һураха ёһотой зомди гэжэ һанадаг. 10 класс дүүргээшэдэй заримань завод болон фабрикада, колхоз болон совхоздо ошохо дурагүй байхаһаа гадна, тиишэ ошолгоёо тэдээниие доромжолһон ябадал гэжэ тоолодог. Мүн һурагшадай гэр бүлынхидшье заримдаа хара хүдэлмэридэ иимэ дээрэлхыгээр хандадаг байна.

Хара хүдэлмэридэ дурагүйлхэдэг, бэлэн мүр хараад ябадаг заншалые манай общество дотор тэсэхын аргагүй. Тиимэһээ, обществодо эгээл шухала юумэн юун гээшэб гэхэдэ, материальна үнэтэ зүйлнүүдые бии болгодог ажал хүдэлмэри мүн гээшэ гэжэ залуушуулда ходо ойлгуулжа, хэлэжэ үгэжэ байха хэрэгтэй. Ажал гээшэмнай советскэ хүн бухэнэй дүүргэхэ ёһотой нангин уялга мүн.

Мүнөө жэл республикын дунда һургуулинуудые 4 мянга гаран хүбүүд, басагад дүүргэхэнь. Тэдэнэй олониинь һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ. Теэд диилэнхинь колхозуудта, заводуудта, барилга дээрэ ошожо ажаллаха байна. Эршэ хүсөөр, эдэбхи хэшээлээр түгэлдэр залуу хүнүүдэй үйлэдбэри дээрэ ошожо ажаллаха гэжэ шармайхадань, промышленна предприятинуудай, барилгануудай кадрнуудай таһагуудта тэдээндэ хүйтөөр хандадаг ушар, мүртэй ажалда оруулдаггүй баримтанууд үзэгдэдэг. Залуу хүнүүдтэ нигэжэ хандадаг ябадалые эрид буруушааха хэрэгтэй.

Һургуули дүүргэгшэдые таатай зохид ажалда оруулха гээшэ угаа шухала зорилго мүн. Партийна, советскэ, комсомольско органууд дунда һургуули дүүргэгшэд тухай, тэдэниие таатай зохид ажалда оруулха тухай анхаралаа ехээр табидаг болоходонь арадай гэгээрэлэй органуудта туһалха уялгатай. Тэдэнэй мэргэжэлтэй болоходонь, мүн заочноор гү, али үдэшэ һуралсахадань таатай зохид эрхэ байдал бии болгохо шухала.

Ажалшадай материальна ажабайдалай, улад зоной соёл культурын эрилтын ехэ боложо байһанай, шэнэ советскэ интеллигенциин бии болоһоной, агууехэ ород арадай, бусад арадуудай угаа ехэ туһаламжа үзүүлһэнэй үндэһэн дээрэ республика доторнай түхэл маягаараа национальна, удхаараа социалистическэ литература болон искусство амжалтатайгаар хүгжэжэ байна.

Һүүлэй үедэ литература болон искусство дэлгэрэн хүгжөө. Арад зоной дунда хүндэтэй болоһон зохёолнууд бэшэгдээ. «Байгал дээрэ», «Саянай хормойдо», «Анда нүхэд» гэжэ оперонууд, «Голой толон», «Во имя любви» гэжэ баледүүд, классическа хэдэ хэдэн зохёолнууд табигдаа. Ород болон бурят драмын театрнууд шэнэ зүжэгүүдые табидаг болоо. Бурят-Монгол искусство болон литературын 1940 ондо Москвада болоһон декадын үетэй жэшээлбэл, манай соёл культурын, искусство болон литературын кадрнууд алишье талаараа дэбжээ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Республикын искусствын гол эмхи зургаан бологшо—оперо ба баледэй театрта консерватори болон тусхай дунда һургуули дүүргэһэн оюун бэлигтэ залуу артистнууд наададаг болонхой. Тэдэнэй дунда бурят залуушуулшье олон юм.

Манай национальна советскэ литературада дайнай һүүлээр прозаическа томо зохёолнууд: роман, повесть, киносценари гэхэ мэтэ бэшэгдээ. Жамсо Тумуновай «Нойрһоо һэриһэн тала», «Алтан бороо», Хоца Намсараевай «Үүрэй толон», Чимит Цыдендамбаевай «Банзарай хүбүүн Доржо», Михаил Степановай «Байгалай повесть», Иосиф Тугутовай «Анда нүхэд» гэжэ зохёолнууд республикын газаа тээшье сууда гаранхай. Тэдэнэй олониинь Москвада, хилын саанашье хэблэгдэһэн байна. Мүн хойшо хойшодоо һайн уранзохёолшод болохо бэзэ гэжэ найдамаар залуу нүхэд литературада бии боложо байна. Тэдэнэй тоодо поэдүүд болон прозаигууд Бадмаев, Жимбиев, Дамдинов, Ангабаев, Петонов болон бусад оролсоно. Республикын уранзохёолшод хэблэмэл орган—«Байгалай толон» гэжэ журналтай болонхой. Энэнь ород, бурят хэлэн дээрэ гарадаг. Манай уранзохёолшодой бэшэһэн сценаринуудаар «Адуушанай дуун», «Ургын һалбаржа байхада» гэжэ кинокартинанууд табигдаа. Мүн «Алтан гэр» гэжэ картина, «Советская Бурятия» гэжэ документальна картина буулгагдахаар бэлдэгдэжэ байна. Литература болон искусствын амжалтань арсагдагшагүй. Энэ амжалта Коммунистическэ партиин саг үргэлжын анхарал оролдолгоор, ород болон советскэ бусад арадуудай литература, искусствын хоорондохи хани барисаанай, ахадүүгэй туһаламжын ашаар туйлагдаа.

Манай республикын литература болон искусствын хоёрдохи декадые үнгэргэхэ тухай правительствын тогтоол түрүүшын декадаһаа хойшо ехэ юумэ хэжэ, тэрээнээ манай Эхэ ороной ниислэл Москва хотодо харуулха эрхэ олоһыемнай гэршэлэн харуулна. Тиигээд, энэ шиидхэбэри литература болон искусствын хүдэлмэрилэгшэдтэ ехэ харюусалга тохоно. Декадада бэлэдхэхэ зуураа театрнуудта, филармонидо оюун бэлигтэ залуушуулые нэмэжэ абаха, тэндэ харуулагдаха зүжэгүүдые бэлдэхэ, гоё һайхан уран зурагуудые зураха, ном дэбтэр олоор хэблэжэ гаргаха талаар эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулха болонобди. Гэбэшье, Культурын министерство, театрнууд, уранзохёолшодой ба уранзураашадай Союзууд энэ харюусалгатай хэрэгтэ хүсэд һайнаар бэлдэнэгүй. Тиимэһээ тэндэхи коллективүүдэй зарим хүдэлмэрилэгшэдэй дунда һайрхан бэеэ магтаха, хамараа үргэхэ, һайзгайрха ябадалай бии байһыень тэмдэглэнгүй гарахын аргагүй байнал. Даруу номгон зан, ажал хүдэлмэридэ дуратайгаар хандалга, арад зондоо үнэн сэхээр алба хэлгэ советскэ хүниие шэмэглэн гоёодог юм.

Декадада бэлэдхэлээр ехэхэн дутагдалнуудай байһан тухай элидхэлшэ тогтожо хэлэбэ.

Тусхайлбал, уранзохёолшодой союзай орган— «Байгалай толон» гэжэ журналай хуудаһануудта декадада бэлэдхэлэй асуудалнууд һулаар харуулагдана, нютагай авторнуудай зохёолнууд багаар толилогдоно. Үнгэрэгшэ жэлдэ бурят уранзохёолшодой нэгэшье томо зохёол журналда гараагүй. 1957 ондо, энэ жэлэй дүрбэн һара соо повесть гү, али роман бэшэһэн нэгэшье шэнэ автор журналай хуудаһануудта харагдаагүй.

Урда үнгэрһэн декадынхида орходоо ерэхэ декадада уран зурагай искусствын зохёолнууд һураггүй олоор табигдаха юм. Элдэб уран нарин зүүдхэл, һиилүүрнүүдһээ гадна, манай уран зураашадай 500 шахуу зохёолнууд харуулагдаха байна. Гэбэшье, уран зураашадай союз энэ ехэ хүдэлмэридэ тон хангалтагүйгөөр бэлэдхэжэ байна. Һая шалгалта хэхэдэ декадада уран зураашадаймнай тон һулаар бэлэдхэжэ байһаниинь элирээ.

Мүнөө сагай гайхамшагта байдалһаа, хүдэлмэришэд, колхозонигууд болон интеллигенциин ажабайдал, ажалһаа һайн һайн зохёолнуудые уран зураашадаймнай зурадаггүйнь гол дутагдалынь болоно. Уран зураашад мүн түүхэтэ-революционно темэнүүд дээрэ багаар хүдэлнэ. Зарим зураашад жэжэ юумэнүүдээр һамаараад, мүнөө сагай шухала темэнүүд дээрэ хүдэлнэгүй; зариманиинь бусадай зохёолнууд дээрэһээ буулгажа, үгышье һаа, элдэб юумэнүүдые зуража, гоёон шэмэглэжэ; хамаг сагаа барана.

Арадай уралал — алта, мүнгөөр уралалга, һиилэлгэ, угалзалуулан оёлго гэхэ мэтын искусствода ехэхэн дутагдалнууд бии. Культурын министерство саарһан дээрэ олон тоото дурадхалнуудые зохёохоһоо бэшэ, хэдэн үеэр дамжажа ерэһэн арадай энэ гайхамшагта культурые саашадань хүгжөөхын тулада мүнөө дээрээ юушье хээгүй байна.

Культурын министерство (министр нүхэр Жалсабон) декадада бэлэдхэлые үшөөл халирхайгаар хүтэлбэрилнэ, олон асуудалнуудые саг дары, тоб байса шиидхэнэгүй. Искусствын эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ эрилтэ хэхэ шухала байгаашье һаань, декадада бэлэдхэлэй асуудалнуудые Культурын министерство хододоо анхаржа байха зэргэтэй. Зүгөөр, декадада бэлэдхэлэй асуудалаар Министрнүүдэй Соведшье, партиин обкомшье харюусалгатай. Юуб гэхэдэ, декада бүгэдэнийтын, бүхы арадай хэрэг байна бшуу.

Мураделиин «Агууехэ хани барисаан», Данькевичын «Богдан Хмельницкий», Жуковскиин «Бүхы зүрхэнһөө» гэжэ оперонуудые сэгнэхэдээ гаргаһан алдуунуудые заһаха тухай» КПСС-эй Центральна Комитедэй тогтоол культурын хүдэлмэрилэгшэдтэ гаргагдажа байдаг ехэ анхарал оролдолгые харуулна.

КПСС-эй Центральна Комитедэй тогтоолой гол удха юуб гэхэдэ, советскэ хүгжэмэй, искусствын удхашанарай-уранһайханай хэмжээе саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ байхые, кадрнуудтаа, искусствын шэнэ юумэнүүдтэ анхаралтайгаар, бодомжотойгоор хандахатаяа хамта алдуу, дутуунуудаа ёһотой партийнаар шүүмжэлжэ байхые уряална.

Москвада болохоёо байһан искусство болон литературын хоёрдохи декадада бэлдэжэ байһан хадаа республика доторнай самодеятельнэ искусствын ямар байһан, ямараар хүгжэжэ байһан тухай тогтожо хэлэхэ шухала.

Манайда уранһайханай самодеятельностиин үргэнөөр хүгжэжэ байһаниинь сохомтой. Тэрээндэ жэл ерэхэ бүри хүнүүд олоор хабаадана, уранһайханай репертуарынь олон янзын, һонирхолтой болоно. Зарим түрүү коллективүүд клубай сценэ дээрэ олон акттай томо томо пьесэнүүдые, заримдаа оперошье табина. Хэрбээ 1940 ондо республика доторнай 2876 хүнтэй 320 уранһайханай бүлгэмүүд байһан һаа, 1957 ондо залуушуул болон студентнэрэй фестивальда бэлэдхэлэй үедэ, мүнөө культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриие харалгада бэлэдхэлэй үедэ хамта 35 мянган хүнүүдые хабаадуулһан уранһайханай 2000 гаран бүлгэм ажаллажа байгаа.

Культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай харалга бүхы Росси дотор боложо, гансашье уранһайханай самодеятельностиин хүдэлмэриие бэшэ, Культурын байшангуудай, клубуудай, библиотекэнүүдэй бүхы хүдэлмэриие һэргээгээ. Энэ харалгые республика дотор 3 шататайгаар үнгэргэхэ гэжэ шиидхэгдэһэн юм. Мүнөө 2 шатань — аймагууд болон городуудаар боложо дүүрээ. Тиигээд энэ съезд дээрэ республика дотор харалгын дүнгүүдые согсолхо байнабди. Харалга үнгэргэхэ комисси түрүүшын дүнгүүдые съездтэ мэдээсэхэ. Тиибэшье Россин Федерацида 1958 оной ноябриин 7 болотор харалгын үргэлжэлхэ байһан хадань энэ хүдэлмэри зогсоогдохогүй, саашадаа ябуулагдажа үргэлжэлхэ байна.

Харалгын үедэ Культурын байшангууд, клубууд, библиотекэнүүд, кинотеатрнууд, ажалшадай урда, аймагай, городой культурын хүдэлмэрилэгшэдэй съездын урда тоосоо. Эдэ бүгэдэ хэмжээ-ябуулганууд культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ хүн зоной анхаралые хандуулаа.

Культурын гэр байрануудые заһабарилха, шэнэнүүдые бариха, элдэб хэрэгсэлнүүдые худалдажа абаха талаар горьтойхон хүдэлмэри хэгдээ. Нийтын харалга боложо, культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриие һайжаруулха хэрэгтэ гуһалба.

Гэхэ зуура, культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ мүнөөшье горьтойхон дутагдалнууд бии.

Культурын, медицинын эмхи зургаануудай, арадай гэгээрэлэй һургуулинуудай хүдэлмэриин нэгэ ехэхэн дутагдалай шалтагаан юуб гэхэдэ, тэдэнэй материальна базань һула байһаар. Олон һургуули, клуб, библиотекэнүүд таарамжагүй байратай, үмхиржэ байһан юрын лэ гэрнүүдтэ байлгагдана.

Һургуулинуудые, культурын болон элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудые гэр байратай болгохо талаар һүүлэй жэлнүүдтэ хэдэ хэдэн аймагуудта, колхозууд болон предприятинуудта зарим тэды хүдэлмэри хэгдээ.

1957 оной декабрь һарада болоһон партиин обкомой VIII пленум республика дотор культурно-ажаһуудалай барилгын асуудалаар тусхай шиидхэбэри гаргаһан байна. Энэ тогтоолоор культурно-ажаһуудалай барилганууд хэхэ түсэб аймагуудта тус тустань табигдаа. Мүнөө жэл республикын колхозуудта 73 клуб, 101 культбаза, 112 улаан булан, 19 библиотекэ гэхэ мэтэ баригдаха ёһотой. Мүнөө 50 клуб, 28 культбаза, 21 улаан булан, 10 библиотекэ, 4 кинотеатр баригдажа байна.

Республикын колхоз, совхозуудта культурно-ажаһуудалай барилгын яһала хэгдэжэ байгаашье һаа, энэ шухала хүдэлмэри һайнаар ябуулагдана гэхын аргагүй. Мал ажалай фермэнүүдтэ культбазануудые, улаан булангуудые барилга илангаяа удаанаар ябуулагдана. Эдэ эмхи зургаанууд хүдөө ажахын үйлэдбэриин эгээл харюусалгатай, шиидхэхы һалбаринуудта ажаллажа байһан хүнүүдэй эрилтые хангаха зорилготой ха юм. Тэдэ хүнүүдһээ бидэнэр мяха, һү, тоһо, ноһо гүрэндөө ехээр үгэгты, малаа һайнаар харууһалагты гэжэ эрилтэ табинабди. Гэбэшье, тэдэниие культурно-ажаһуудалай талаарнь хангалга мүнөө болотор үшөөл тон муу байһаар. Энээндэ аймагуудай партийна, советскэ органууд, колхозуудай правленинүүд, эхин партийна организацинууд яһалахан зэмэтэй. Тэдэнэр соёл культурын асуудалнуудта, илангаяа культурын эмхи зургаануудай байрануудые барилгада хүсэд анхаралаа табинагүй. Жэшээлхэдэ, Зэдын аймагта 4 клуб, 6 культбаза, 8 улаан булан (хамта 18 байра) баригдаха байһан аад, мүнөө оройдоо 4-ниинь; Байкало-Кударын аймагта 9 байрануудай 2-ынь; Кударын — 17 байрануудай 4-ниинь; Торнин—15 байрануудай 3-ниинь; Түнхэнэй — 36 байрануудай оройдоо 8-ниинь баригдажа байна. Тиихэдэ Бичурын, Зэдын, Яруунын, Хэжэнгын, Мухаршэбэрэй, Ахын, Тарбагатайн, Хориин аймагуудай нютагай организацинууд, колхозууд, совхозууд культурно- ажаһуудалай барилгада анхаралаа һулаар табина. Мүн культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудые барилгада совнархозой, олон предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө зохихо анхарал табигданагүй.

Саашадаа иимэ байдалтай эбсэжэ байхын аргагүй. Мүнөө колхозуудта малай фермэнүүд дээрэ залуушуул олоороо хүдэлнэ. Тэдэнэй олонхинь долоон жэлэй, дунда һургуули дүүргээд, мал ажал дээрэ хүдэлхэеэ ерээ. Наһатайшуулда орходоо тэдэнэй культурна эрилтэ ондоо байһаниинь мэдээжэ. Тэдэнэр муу бэшээр ажаллана, тиибэшье залуушуул культурнаар ажаһууха, сүлөөтэй сагаа хүхюүнээр, наада зугаатайгаар үнгэргэхэ дуратай. Залуушуулай энэ хүсые тоохогүй гээшэ тон буруу. Культбазануудые бии болгожо, малшадые культурна талаарнь хангаха һайн арга боломжотой болообди. Культбазануудай үнэхөөр культурын гуламта болоһон, малшадай сүлөөтэй сагаа аятай зохидоор үнгэргэхэ, нийтэ-политическэ хүдэлмэри ябуулха гол газар болоһон жэшээнүүд олон.

Гэхэ зуура, культбазануудта хаа хаанагүй зохихо анхарал табигданагүй. Энэ шухала хэрэгтэ хайша хэрэг хандаһанай гэмээр зарим газарнуудта культбазын нэрые гутаагаа. Кударын аймагай хэдэ хэдэн колхозуудта эмхидхэгдэһэн культбазануудые ёһотойл культбазанууд гэжэ нэрлэхээр. Тэндэхи культбазануудта малшадай һууха гэр байранууд, библиотекэтэй, радиотой, хүгжэмэй инструментнүүдтэй улаан булангууд бии. Тэндэнь кинокартинашье харуулжа, лекцишье уншажа, малшадай суглаашье үнгэргэжэ болохо юм. Газаань спортын талмай, бани, буфет гэхэ мэтэ бии. Манай колхозуудай фермэнүүдтэхи культбазанууд иимэл байха ёһотой. Малшадтаа жэшээтэ һайн культбазануудые бариха, культурна барилгануудые үргэнөөр ябуулха арга боломжо республикымнай колхоз бүхэндэ бии.

Культурно-ажаһуудалай барилгын асуудалнуудта партиин айкомуудай, аймгүйсэдкомуудай, колхозуудай правленинүүдэй, эхин партийна организацинуудай анхаралые хандуулха, КПСС-эй обкомой VIII пленумээр тодорхойлогдоһон түсэбые заатагүй дүүргүүлхэ шухала.

Культурно-ажаһуудалай барилгаар хараалагдаһан хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхын тулада нютагуудтаа культурын хүдэлмэрилэгшэд — багшанар, медицинскэ, культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд өөһэдөө ехэ хүдэлмэри хэхэ ёһотой.

Арадуудай ёһо гуримда, заншалда, культурадань тон анхаралтайгаар хандажа байха; түхэл маягаараа национальна, удхаараа социалистическэ культураяа хүгжөөхын тулада хэдэн һайн, түрүү юумэнүүдыень хэрэглэжэ, саашадань хүгжөөхэ байха хэрэгтэй гэжэ марксизм-ленинизм һургадаг. Бурят арад культурын ехэ баялигтай, аман зохёол, тэрэ тоодо «Гэсэр» гэжэ гайхамшагта эпоснай хүн түрэлтэнэй культурын алтан фонддо орохо байна.

Үни холошье бэшэ, хэдэхэн жэлэй саада тээ, бурят арадай культурын баялигые сэгнэхэдээ гаргаһан алдуунуудаа культурын институт, уранзохёолшодой союз, номой хэблэл тон удаанаар заһана гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. «Гэсэрые» дахин хэблэхэ тухай асуудалай мүнөө болотор шиидхэгдээгүй байһан ушар энээниие харуулна. Элдэб арсалдаа, хэрэгтэ хэрэггүй буляалдаагаа орхижо, «Гэсэрые» хэблэлгэдэ һаад хэдэг, тэрэниие дахин һүнөөхэеэ һэдэжэ байдаг хүнүүдые хэблэлэй хүдэлмэриһөө түргэнөөр сүлөөлхэ хэрэгтэй.

Культурын баялигта зүбөөр, марксистско-ленинскэ ёһоор хандаха гээшэ ехэ асуудал гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэ асуудалда научна ёһоор, тон бодомжотойгоор хандаха шухала. Урдань буддын шажанай элдэб ёһо заншалнуудые арадай шэнжэтэй гэһэн хэбэртэйгээр харуулхаяа буржуазна националистнуудай һэдэдэг байһаниинь мэдээжэ. Тэдэ арадта харша һэдэлгэнүүд элирүүлэгдэжэ, арад зон түхэл маягаараа национальна, удхаараа социалистическэ культураяа хүгжөөхэ тухай Коммунистическэ партиингаа зааһан замаар урагшаа дабшаһан байна.

Түгэсхэлдөө элидхэлшэ декадада бэлэдхэлэй дутагдалнуудые усадхаха бодото хэмжээнүүд тухай хэлэбэ. Мүн гурбан жэлэй туршада соёл культурын добтолго эмхидхэхэ тухай нютаг нютагуудһаа орожо байдаг дурадхалнуудые эдэбхитэйгээр дэмжэхэ шухала байһан тухай элидхэлшэ хэлээ.

Иимэ соёл культурын добтолгын зорилго юуб гэхэдэ, энэ хүдэлөөндэ бүхы интеллигенци, культурын бүхы хүдэлмэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, колхоз, совхоз, предприяти бүхэндэ культурын жэшээтэ гуламтануудые—хүгжэнги самодеятельностьтэй, уншалгын залтай, библиотекэтэй Культурын байшан, клуб барюулха, хүдэлмэришэн, колхозоник, интеллигенци бүхэниие өөрын библиотекэтэй болгохо, зоной дунда ном, газетэ, журналнуудые үргэнөөр тарааха гэһэн удхатай. Мүн энэ гурбан жэл соо стадионууд, паркнууд, спортын талмайнууд баригдаха, мал ажалай фермэнүүдтэ культбазанууд байгуулагдаха, хүдөө тосхонууд, городууд ногоорууулагдаха, һуурин газар, айл бүхэндэ радио оруулагдаха байна. Тэрэшэлэн культурын добтолго хэхэдээ арад зоной дунда политическэ болон научна эрдэм үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, элдэб һамуу һальхай, бүдүүлиг ябадалтай—архидаха, хулигаан аашаа гаргаха, бурхан шажанда шүтэхэ гэхэ мэтэтэй шангаар тэмсэхэ хэрэгтэй.

Соёл культурын гурбан жэлэй добтолго гээшэ тон ехэ удхашанартай юм. Энэ үүсхэлые эдэбхитэйгээр дэмжэжэ, город болон хүдөө тосхонуудаа, мал ажалайнгаа фермэнүүдые, полевой стануудаа сэбэр һайхан, арад зоноо культурна, бүри хүхюун сэнгэлиг, бүри энхэ элүүр болгохо гээшэ партийна, советскэ органуудай, ажахын организацинуудай, профсоюзуудай, комсомолой, колхоз, совхозуудай нангин уялга болоно.

Коммунистическэ партяараа Эхэ орондоо хизаарлашагүй дуратайгаар хүмүүжүүлэгдэһэн манай республикын интеллигенци, наука болон культурын хүдэлмэрилэгшэд культурна байгуулалтын ехэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ, арадайнгаа ажахые хүгжөөлгэдэ бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэргэжэлээ, дүй дүршэлөө гаргахаар бэлэн байна. Культурымнай хүдэлмэрилэгшэдэй түрүүшын съезд манай интеллигенциин дунда политическэ, ажалай шэнэ дэбжэлтэ үүсхэхэ бэзэ гэжэ партиин областной комитет найдажа байна.

Зураг дээрэ: съездын болохо байһан зал соо. З. Веснинагай фото.

Тосхоной шарай хубилна

Жэл ерэхэ бүри колхозууд улам баяжажа, колхознигуудай ажаһуудал баян дэлгэр боложо байна. Ториин аймагай Үлэгшэнэй сомоной «Красный Октябрь» колхозой гэшүүд һүүлэй жэлнүүдтэ өөһэдтөө гэрнүүдые олоор барижа ороно. Тэдэнэр барилгануудые хэхэдээ өөһэд өөһэдтөө туһалалсана. Үнгэрэгшэ жэлдэ арбаад айл шэнэ гэрэй һууринуудые табяа һэн. Тэдэнэй зариманиинь тэрэ жэлдээ түбхинөө, нүгөөдүүлынь үлэһэн гоёолтын хүдэлмэри хэжэ дүүргэхэ болоо. Энэ жэлэй эхеэр үшөө 7 айл гэрнүүдые барижа эхилээ. Эдэнэр барандаа намар болотор шэнэ гэртээ орожо, түбхинэхэ байна.

Ингэжэ Үлэгшэн тосхоной шарай хубилжа байна.

Ж. Аюшеев.

Манай коллективэй оролдолго

Парти, правительствомнай гэр байрын талаар ажалшадай эрилтые гүйсэд хангаха тушаа советскэ хүнүүдэй урда шухала зорилго табиһан байна. Энэ харюусалгатай хэрэгые бэелүүлхын түлөө тэмсэлдэ Усть-Баргажанай барилга-хабсаралгын управлениин хүдэлмэришэд бүхы хүсэеэ элсүүлэн хабаадалсана.

Управлениин хирпиисын заводой хүдэлмэришэд энэ сезон соо 1,5 миллион хирпиисэ үйлэдбэрилжэ, Усть-Баргажанай электростанциин, больницын, загаһанай комбинадай болон гэр байрын барилгануудта үгэхэ уялгатай юм. Энэ зорилгые дүүргэхын тулада ехэхэн хэмжээ-ябуулга абтажа байна. Энэ жэлэй эхинһээ хойшо заводой хирпиисэ хатааха 1060 дүрбэлжэн метр талмай бэлдэгдээд, дээрэнь сарай баригдаа. Хирпиисын шабар худхаха агрегат нэмэгдэжэ табигдаа. Тиихэдэ шабар зөөхэ ажал ехэтэй хүдэлмэри механизацилагдаһан байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ заводой бүхы хүдэлмэрилэгшэд ажалайнгаа бүтээсые ехээр дээшэлүүлхын түлөө бүхы хүсэеэ элсүүлжэ байна. Хирпиисэ үйлэдбэрилхэ үнгэрэгшэ июнь һарын түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Ойртожо байһан барилгашадай һайндэрые заводоймнай хүдэлмэришэд ажалай шэнэ амжалтаар угтаха байһаниинь лабтай.

К. Левша, заводой мастер.

Механик Максим Завьялов

Хабарай эгээл хагсуу үдэрнүүд һэн. Час бүхэндэ шахуу тэнгэриин байдал хубилан, нэгэн үе саһа бордоһон шэдэнэ, һүүлээрнь үүлэнэй забһарай наран шараадшье абана. Энэ үедэ нэгэдэхи околоткодо түмэр замай шэнэ рельсэнүүд буулгагданхай, хуушанай маркын рельсэнүүдые тэдээгээр шэнэлхэ хэрэг гараад байгаа. Рельсэнүүдые шэнэлэн һэлгэхэ—хүнгэхэн хэрэг бэшэ, нилээд ажал ехэтэй хүдэлмэри мүн. Рельсэ бүхэниие залгаха нүхэнүүдые үрэмдэн гаргаха хэрэгтэй.

Түмэр замай Улан-Удын дистанциин мастерскойһоо эндэ ерэһэн механик Максим Александрович Завьялов, мотористнууд Перфильев, Разуваев гэгшэд үрэмдэдэг хоёр станок, нэгэ нүүдэл электростанци асарба. Хараха янзада, рельсэ бүхэндэ 10 миллиметрын нүхэ үрэмдэлгэ тоншье хэбэрэг янзатай. Ехэдээл һаа, 1—2 үдэр соо бултыень зүб болгохобди гэжэ мотористнууд бодоһон байба.

Бодото дээрээ тиимэ хэбэрэг бэшэ юумэ байшаба. Бишыхан 10 миллиметр бүдүүнтэй үрэмын халтад гэбэл хухарха, хоёр нүхэ үрэмдөөд лэ станогоо рельсын нэгэ захаһаа нүгөөдэ захадань хүрэтэр зөөжэ тулибад. Тиигэжэ табан үдэрэй туршада арайхан гэжэ нэгэ километрын рельсэнүүдые бэлэн болгобо. Саашадаа иигэжэ хүдэлмэрилхэ огто таарахагүй гэжэ тэдэнэр бодобо.

Максим Александрович техническэ һайн бэлэдхэлтэй хүн байһан тулададаа энэ ажал ехэтэй хүдэлмэриие хайшан гээд механизацилха, ямар уралан нарижуулга зохёохо тухай хэдэн үдэрэй туршада бодожо үзөө. Нэн түрүүн энэ адар томо станок хүнгэн, үрэм мушхадаг оньһыень хүсэтэй болгохо, эрьесыень түргэдхэхэ гэһэн хэдэн зорилго тодорхойлбо. Теэд заводто бүтээгдэдэг нимэ станок юрын мастерскойдо бүтээхэ гээшэ бэрхэтэй хэрэг. Гэбэшье, зохёогоогүйдэ аргагүй, энэ жэлдэ үшөө олон километртэ рельсэ һэлгэгдэхэ байна гэжэ досоогоо шиидээ һэн.

Хэдэн хоног үнгэрһэн хойно нүхэр Завьялов мотористнуудтайгаа мастерскойдоо ерэжэ, түмэр замай хүдэлмэри механизацилгын инженер нүхэр Козловто өөрынгөө дурадхал хөөрэжэ үгөө. Инженершье тэрэ дурадхалыень һайшаан дэмжэжэ, туһа хүргэхэ байһанаа мэдүүлһэн байна. Тиигэжэ ухаалан зохёолго дээрээ Максим Александрович хэдэн үдэшэ удаагаар һуугаа. Бүтээгдэхэ тэрэ станогойнь зураг болон хэм хэмжүүрыень тааруулгада инженер Козлов ехэ туһа хүргэһэншье байна. Һүүлэй һүүлдэ рельсэ нүхэлхэ шэнэ станок бүтээгдээл даа. Гэбэшье, түрүүшын туршалга дээрэ хэдэн дутагдалтай байһаниинь элирүүлэгдээ. Тэдэ дутагдалынь түргөөр усадхагдажа, түмэр замай шэнэ рельсэ табилга дээрэ станогынь ёһотой шалгалтада ороо. Хүдэлмэришэд тэрээндэнь һайн сэгнэлтэ үгэһэн байна. Шэнэ станогоорнь хүдэлмэришэд үдэр соо аяар нэгэ километртэ табигдаха рельсэнүүдые нүхэлхэ аргатай болоо. Станогойнь шэгнүүр ойройдоо 20 килограмм болгогдоо.

Мүнөө Максим Александрович Завьяловай зохёоһон станок республикымнай түмэрзамшадай дунда суута гаранхай. Һаяхан Мысовая станциин инженер-механик, бусад дистанцинуудай механизаторнууд ерэжэ танилсаһан байна. Ажал ехэтэй энэ хүдэлмэриие механизацилһанай ашаар Улан-Удын дистанциин хүдэлмэришэд рельсэнүүдые һэлгэн шэнэлхэ түсэбөө болзорһоонь холо урид дүүргэбэ.

Нүхэр Завьялов туйлаһан амжалтаараа һанаагаа амараагүй. Замай стрелкэнүүдые заһабарилгада хэрэглэгдэхэ шэнэ станок зохёожо байна.

— Манай Максим Александрович ёһотойл уран гартанай нэгэн гээшэ. Тэрэнэй зохёоһон олон дурадхалай ашаар хүдэлмэримнай нилээд хүнгэдхэгдэһэн, ажалайнгаа бүтээсые эрид дэшэлүүлээбди,—гэжэ түмэрзамшадынь мэдүүлнэ.

И. Воробьев.

Б. МУНГОНОВ

МОЙҺОХОН НЮДЭНШНИ

Мойһохон нюдэншни
Мэлмэрнэл, мэдээб.
Урихан хасаршни
Улайнал, харааб.

Дулаахан зүрхэншни
Долгилнол, дуулыш.
Илдамхан залуудаа
Иигэнэ гү, хэлыш?

Инагхан гансамни
Эшэхээ болиш,
Үелһэн намайгаа
Одоолшье тэбэрииш.

Мойһохон нюдэншни
Мэлмэрнэл, мэдээб.
Урихан хасаршни
Улайнал, харааб.

Шэбэнээ һэн һэбшээхэн,
Шамайем магтаа һэн,
Налархай инагтаа
Найдыш гээд дуулаа һэн.

Ханилһан гансамни
Харюудахаа болиш,
Халуухан уралаараа
Хасарыем таалыш.

Мойһохон нюдэншни
Мэлмэрнэл, мэдээб.
Урихан хасаршни
Улайнал, харааб.

МУХАРШЭБЭРЭЙ АЙМАГТА

ШУБУУШАДАЙ АМЖАЛТА

Үнгэрэгшэ жэлдэ Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз шубуунай фермэһээ 160 мянган түхэригэй олзо оруулаа һэн. Энэ жэлдэ шубуу үсхэбэрилгэ бүри амжалтатайгаар эрхилэгдэжэ байна. Инкубаторна станциһаа энэ хабар абтаһан 3600 дальбараа хоролтогүй һайнаар дэгжээгдэжэ, 94 процентнь гарзагүй ехэ болобо.

Шубуушан Е. А. Свинина үнгэрһэн хугасаа соо тахяа бүриһөө 40 үндэгэ, нугаһан бүриһөө 30 үндэгэ абаад байна.

АВТОТРАНСПОРТНА МАСТЕРСКОЙ БАРИГДАНА

«Коммунизм» колхоз 19 трактор, 15 комбайн, прицепной болон таряа сэбэрлэхэ олон машина гүрэнһөө худалдан абаа. Мүн 10 автомашинатай.

Машина, техникээ һайнаар ашаглаха, заһабарилхын тула мүнөө колхоз автотранспортна мастерской барижа байна. Мүн кузницаяа үргэдхэнэ. Энэ мастерскойдоо тодхохоор токарна, үрэмдэлгын станогуудые, гагнууриин агрегат гэхэ мэтэ түхеэрэлгэнүүдые колхоз худалдан абаа.

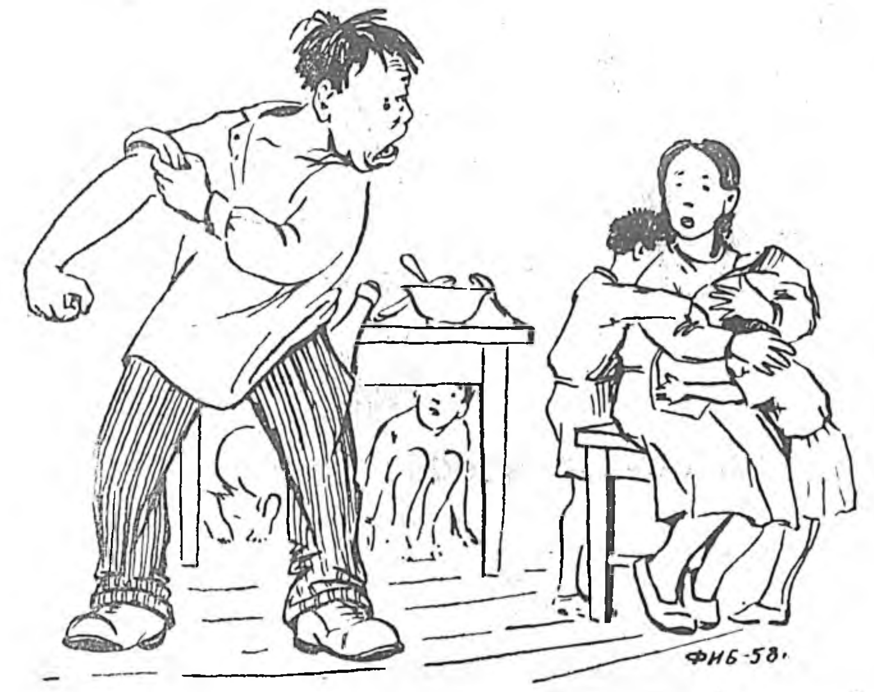
ХАРГАНААГАЙХИДАЙ ҮҮСХЭЛЭЭР

Харганаагай интеллигентнэрэй хандалгые аймагай албахаагшад һайшаан дэмжээ.

Хүүгэдые хүмүүжүүлгын талаар дүй дүршэлөө дамжуулан үгэхын тула багшанар колхозой яслинуудта 2—2 үдэр хүдэлмэрилжэ байна. Мүнөө фермэ, малай гүүртэнүүдтэ лекци уншалга һэргээгдээ. Библиотекые даагша Е. И. Брун, агроном Ю. М. Лютаев, багша А. В. Уткина гэгшэд колхозуудаар ябажа лекци уншаа.

М. Николаев.

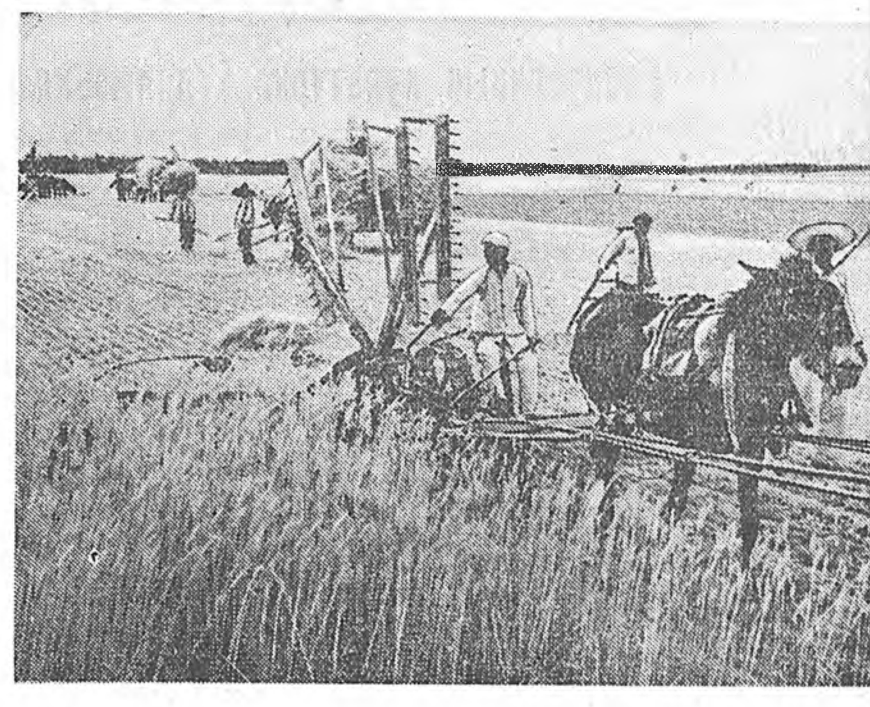
Архи арбан гурбан жолоотой

— Баабайн хүбүүнэй нюдарга дааха хүн байна гү?! Үтэр гарагты наашаа!..

Ф. БАЛДАЕВАЙ зураг.

ХИЛЫН СААНАҺАА

Хитадай Арадай Республикада намарай шэниисэ хуряагдажа байна. Урдань [Хи]тадта үзэгдөө дуулдаагүй ехэ ургаса энэ жэлдэ хуряагдахаар хараалагдана г[эжэ] Синьхуа агентство мэдээсэнэ. **Зураг дээрэ:** Шаньси провинциин Майн 1-нэй нэр[эм]жэтэ хүдөө ажахын үйлэдбэриин коопера тивта шэниисэ хуряалга.

Синьхуа агентствын фото.

Франциин Коммунистическэ партиин ЦК-гэй, парламентска бүлэгэй хамтын заседани

ПАРИЖ, июлиин 3. (ТАСС). Үсэгэлдэр Парижда Франциин Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй, парламентска бүлэгэй хамтын заседани болоо. Заседаниин һүүлдэ тунхаглагдаһан мэдүүлгэ дотор, жэшээлхэдэ, иигэжэ хэлэгдэнэ: «Правительствые толгойлогшо де Голль хадаа салин хүлһэ нэмээхэ тушаа хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай эрилтые хангахагүй гэһэн эрмэлзэлгэеэ июниин 27-до радиогоор үгэ хэлэхэ зуураа дахин дабтаа гэжэ Франциин Коммунистическэ партиин Центральна Комитет, парламентска бүлэг тэмдэглэнэ. Томо капиталай эгээн колониалистска, эгээн хархис бүлэгүүдээр засаг түрые толгойлгодо табигдаһан генерал де Голль ажалшадые үлэсхэлэн хооһон байдалда оруулха, Алжирта үргэлжэлжэ байһан дайн сэрэгэй, буу зэбсэгжэлгын гарза хохидолые тэдээндэ ашаха хүсэлэнтэй».

Нүгөө талаһаа, гражданска засаг түрые барилсажа байһан префектнүүдые генералнуудаар һэлгэхэ декредые баталжа, генерал де Голль болбол Алжирай «ниитын абаралгын комитедүүд» гэдэг буһалгаашадай абаһан хэмжээе дэмжээ гэжэ компартиин Центральна Комитет, парламентска бүлэг тэмдэглэнэ.

Тиихэтээ хамта, генерал де Голль Францида ехэ ехэ тушаалнуудые хубиин засаг, сэрэгэй диктатура баримталагшадта даалгана.

Конституциие хубилгаха тухай асуудалаар де Голлиин правительствын октябриин 5-да үнгэргэхэ гэжэ байһан референдум хадаа «хубиин засагай, сэрэгэй диктатурын гуримые хуулита, конс[ти]туционно үндэһэтэй болгохо гэһ[эн] һэдэлгэтэй гэжэ Франциин Ком[му]нистическэ партиин Центральна К[о]митет, парламентска бүлэг мэдү[үл]нэ. Иимэ бэрхэшээлтэй эрхэ бай[дал]лай тохёолдоод байхада, бүхы ре[с]публиканецуудай нэгэдэжэ, һү[...] хэлшэдтэ шанга сохилто үгэхые[нь] республикые хамгаалха олон к[о]митедүүдые байгуулхыень, октя[б]риин 5-да хубиин засаг, сэрэг[эй] диктатура тушаа «үгы» гэжэ м[э]дүүлхыень, фашизм тушаа «үг[ы]» гэжэ мэдүүлхыень Франциин Ко[м]мунистическэ партиин Централь[на] Комитет, парламентска бү[лэг] уряална гэжэ мэдүүлгэ соо хэл[эг]дэнэ.

Энэ шухала тэмсэлэй түрүүш[ын] шатада июлиин 14-нэй националь[на] һайндэрые бата нэгэдэлэй агууе[хэ] үдэр болгожо, демократическа г[у]римые абарха, республикые ү[нэн]хөөрөө һэргээхэ эрхэ нүхэсэл ба[й]гуулха эрмэлзэлгэеэ дахин дабт[ал]хыень бүхы патриодуудые, бүх[ы] республиканецуудые Франци[ин] Коммунистическэ партиин Цен[т]ральна Комитет, парламентска б[ү]лэг уряална.

Франциин Коммунистическэ па[р]тиин Центральна Комитет, парл[а]ментска бүлэг Париж шадар[ай] Монтрей-Су-Буа гэжэ газар[т] июлиин 17-до болон 18-да нацио[]нальна конференци үнгэргэжэ, «фа[]шизмда харгы нээжэ байһан х[у]биин, сэрэгэй диктатурада, реф[е]рендум-плебисцидтэ «үгы» гэжэ м[э]дүүлхын тула бүхы республикан[е]цуудай бата нэгэдэлтэйгээр тэмсэ[х] тухай асуудал зүбшэн хэлсэхэ гэһ[э]н шиндхэбэри абаба.

Оманда сэрэгэй тулалдаан болоно

КАИР, июлиин 3. (ТАСС). Оманда сэрэгэй тулалдаан боложо үргэлжэлһөөр. Джебель Аль-Ахдар гэжэ хада газарай районой Тануф тосхоной оршондо Оманай национальна эсэргүүсэлтын хүсэнүүдэй болон английска сэрэгүүдэй хоорондо ша[н]га тулалдаан болоо гэжэ Каиртај Оманай түлөөлэлгын тунхаглаһа[н] мэдээсэл соо хэлэгдэнэ. Хоёр тал[а]һаа хүнүүд алуулһан, шархатаһа[н] байна.

Ливанай оборонын министерствын коммюнике

БЕЙРУТ, июлиин 2. (ТАСС). Үнгэрэгшэ сүүдхын турша соо Ливанай армиин частьнууд ороной олон райондо буһалгаашадтай дайн байлдаа хээ гэжэ Ливанай оборонын министерствын мүнөөдэр тунхаглаһан коммюнике дотор хэлэгдэнэ.

Триполи городто урдынхи мэтэ шанга тулалдаан болоо. Городой олохон райондо буһалгаашад арминхидай позицида ойртон ерэжэ, тэдэниие гранатаар шэдэһэн байна. Буһалгаашадай урдаһаа табигдаһан танкнууд тэдээндэ сохигдон сухаряа.

Ливанай урда захаархи Тире городто буһалгаашад арминхидай позицида добтолоо. Мүн Дахр Эль Магр, Даатур (Ливанай хойто за[ха]) гэжэ һуурин газарнуудта тула[л]даан болобо.

Ливанай хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, үсэгэлдэр Шуф гэжэ хад[а] газарай райондо илангаяа шанг[а] байлдаан болоо. Тэндэхи буһалга[а]шад Джумблатын хүтэлбэри дор[]Бейрут тээшэ амжалтатайгаар даб[]шажа ябана. Джумблатын отрядуу[]дай урдаһаа правительство танк[] авиаци болон үхэр буунуудые эль[]гээгээ. Бейрут тээшэ буһалгааша[]дай добтолжо ябаһан ушарһаа то[]хёолдоһон байдалые үсэгэлдэр Ли[]ванай министрнүүдэй совет зүбшэ[н] хэлсээ гэжэ хэблэл мэдээсэнэ.

***

БЕЙРУТ, июлиин 3. (ТАСС). Ливанай армиин частьнууд июлиин 2-то Триполи городто, мүн Ливанай хойто захын Даатур, Дейр Амар гэжэ һуурин газарнуудта буһалгаашадтай дайн байлдаа хэжэ үргэлжэлөө гэжэ Ливанай национальна оборонын министерствын тунхаглаһан коммюнике соо хэлэгдэнэ. Ливанай хойто захын Тербол гэжэ хада газарай райондо мүн лэ тулалдаан болоо. Бекаа голой Рашая райондо буһалгаашадтай тулалдаан болоһон байна. Тэрэшэлэн Шуф гэжэ хада газарай райондо шанга байлдаан болобо. Айнаб Байсур гэжэ һуурин газарнуудт[а] илангаяа шанга байлдаан болоһо[н] байна. Правительствын сэрэгүүд «национально-социальна партиин» отрядууд реактивна авиаци, тан[к] болон үхэр буу хэрэглэжэ, буһалгаашадые нэгэ хэды сухарюулаа.

Үсэгэлдэр Бейрудтэ яһала номго[н] байгаа. Городой зарим районд[о] буудалдаан болоо.

Бэдэрээ, оролдоо һаа олдохо

Бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан газетэ, журналнууд республикын библиотекэдэ лахадаа хомор бэ?

— «Бурят-Монголой «үнэн» газетын түрүүшын номер хэзээ гараһан хаб? Нүхэр, мэдэнэгүй гүш?

— Тэрэниие Улан-Удээр һахы һалаг болотороо шортоол бэдэрээд, яашье оложо ядааб. Тон түрүүн М. Горькиин нэрэмжэтэ республикын библиотекэ ошооб. Олониитэ уншагшадые хангаха гэһэн соёлой эмхи зургаан хаданъ бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан хамаг газетэ, журналнууд хатуу картон хабшааһан соо түрүүшын номерһоо эхилэн, мүнөө хүрэтэр яб байса шэхээтэй, аржыжа байха гэжэ һанаалби. Харин хорёод оноор гараһан газетэ, журналнууд үгы гэнэл.

— Тэндэ дэмы бэдэрээш. Сэб сэхэл гүрэнэй архив ошохо һаабзаш. Олохо гүш, 1-дэхи Соведүүдэй байшангай эгээл доодо дабхарта. Тэндэл бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан бүхы хэблэл байгаа бээзэ.

— Ошохыншье ошоолдеэ. Теэд 1923 ондо гараһан «Бурят-Монголой үнэн» газетын табадахи номерые олооб, түрүүшынхинь байхагүй.

Иимэрхүү хөөрэлдөөн энэ жэлэй март һарада хүдэлмэришэн болон хүдөөгэй бэшэгшэдэй республиканска хоёрдохи съездын болохын урда тээхэнэ уншагшадайшье, газетэдэ бэшэгшэдэйшье хоорондо, соёл гэгээрэлэй зарим нэгэн эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда яһалал болоо гэлсэгшэ. Юундэ иимэ хүлгөөн болоо юм, республикымнай тогтохо үеэр үндэһэн хэлэн дээрэмнай бии болоһон газетынгаа хэзээ гараһые олохон зон юундэ мэдэхэгүй байбаб? Юундэ тэрэмнай олдохоёо болишоо юм?

Сэхын хэлэхэдэл, үндэһэн бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан хэблэлээ соёл гэгээрэлэй эмхи зургаануднай тон муугаар, хайша хэрэгээр хадагалһан байгаа.

1923 оной сентябриин 4-дэ «Бурят-Монгольская правда», октябриин 10-да «Бурят-Монголой үнэн» газетэнүүд гаража эхилээ ха юм. Энэ хугасаа соо ородшье, бурядшье хэлэн дээрэ гарадаг партиино-советскэ хэблэлнай нилээд хүгжэжэ, баян дүй дүршэлтэй болоо. Харин тэрэнэймнай түүхэ ёһоор шэнжэлэгдээгүй бшуу. Үнгэрһэн саг соо республикымнай газетэ, журналнууд удха шанарайнгаа, уран найруулгынгаа талаар хэр зэргэ ургажа, олониитэ арад зониие хүмүүжүүлхэ партиин хурса зэбсэг болооб, ямар журналистнуудые урган хүмүүжүүлээб гэжэ һайнаар шэнжэлхын тула тэдэнэй хуудаһа бүхэниие наринаар иража, уншажа үзэхэ хэрэгтэй болоно. Мүн бурят-монгол хэлэ бэшэг улам саашань хүгжөөхэ тухай КПСС-эй обкомой тон шухала тогтоолой һаяшаг гаргаад байхада, түрэлхи хэлэн дээрээ хэблэгдэһэн газетэ, журналнуудые уншаха дуратанай улам олон болохонь лабтай.

Тиимэһээнь гансахан Агууехэ Октябриин социалистическэ революциин һүүлээр бэшэ, харин тэрэнэйшье урда тээ бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан ном, газетэнүүд, түбхын түрүүндэ, республикын библиотекэдэ хадагалаатай байха зэргэтэй бшуу.

—Склад соомнай хорёод оноор гараһан бурят газетэ, журналнууд байгаа ёһотой, —гэжэ тус библиотекын директорэй орлогшо нүхэр Карташев хөөрэнэ.—Уншалгын заалай библиотекарьтэ хандагты. Оложо үгэхэ.

Энэ залайнь библиотекарь нилээдхэн бэдэржэ, ном хадагалдаг таһалга сооһоо бишыхан модон хайрсаг оложо асарба. Тэрэнээ газетэ болон журналнуудай дансатай каталог гэлсэдэг юм байна. Теэд энээн соонь центральнашье, республиканскашье, аймагайшье газетэнүүд хуу холисолдонхой. Эндэнь хорёод ондо бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан нэгэшье газетэ, журнал олдобогүй. Мүн ородшье хэлэн дээрэ энэ үедэ гараһан газетэ, журналнууд хомор. «Красный бурят-монгол», «Рабочий и крестьянин Прибайкалья» гэхэ мэтэ газетэнүүд юрэдөө үгы юм.

Татарска, Башкирска АССР-нүүдэй ниислэл хото Казань, Уфагай түб библиотекэнүүдтэ үндэһэн хэлэн дээрэ гараһан газетэ, журнал ба номууд тон нягтаар хадагалаатай, жэл жэлээрнь илгажа хэһэн тусхай каталогуудтай байдаг. Түрэлхи хэлэеэ һайн мэдэхэ хүнүүд тэндэ хүдэлдэг дээрэһээ хамаг юумэнь эмхитэй, гуримтай болонхой. Уншалгын залда ерэжэ захиһан лэ ном, газетэсэ 10—15 минута хүлеэгээд абадаг. Харин манай Улан-Удын республиканска библиотекэ тэдэнһээ юугээрээ дутаа гээшэб? Эндэ дээдэшье, дундашье тусхай эрдэмтэй библиотекарьнууд, библиографууд яһала олон ха юм. Зүгөөр, библиотекын байрань бага, уйтан болонхой юумэ аабза (энээн тухай республикын Культурын министерство мэдэжэл байдаг аад, гансахан томо библиотекээ һайн байраар хангадаггүйнь гайхалтай). Юрэдөө манай һанахада, тус библиотекын хүтэлбэрилэгшэд—урдань арбаад жэлдэ директор байһан нүхэр Мирошниченко, шэнэ директор Д. Жарков болон орлогшонь Карташев гэгшэд энэ гүрэн түрын удхашанартай шухала хэрэгтэ һаналаа багаар табидаг байгаа, мүнөөшье тэрэл зангаараа хэбэртэй.

1921—1923 онуудта Читэдэ ДВР-гэй Бурят-Монголой автономно можын управлениин, удаань ревкомой бурят-монгол хэлэн дээрэ гаргаһан «Шэнэ байдал», «Бурят-Монголой үнэн», «Залуу малшан» газетэнүүд, хорёод оной һүүлээр, гушаад оной эхеэр бурят хэлэн дээрэ гараһан журналнууд, аймагай газетэнүүдшье эндэ байха зэргэтэй бшуу. Мүн Эрхүү хотодо 5-дахи армиин политотдел 1920 ондо «Дүлэн» гэжэ журнал бурят-монгол хэлэн дээрэ гаргаа һэн.

Теэд эдэнэймнай зариманиинь Улан-Удэдэ оройдоошье олдохогүй, байгаашыньшье олон номер дутуу юм. Жэшээнь, «Шэнэ байдал» газетын 40 гаран номернуудһаа оройдоол хоёрынь гансахан лэ соёлой институдай библиотекэдэ бии ха. «Бурят-Монголой үнэн» газетын түрүүшын номернуудые, «Дүлэн» гэжэ журналые Улан-Удэдэ олохогүйт.

Улан-Удэдэ олдодоггүй зарим газетэ, журналнууд, номууд Москвада Ленинэй нэрэмжэтэ гүрэнэй библиотекэдэ, номой палатада, Октябриин революциин ба социалистическэ байгуулалтын музейдэ, Ленинградта—Салтыков-Щедринэй нэрэмжэтэ библиотекэдэ хэдэ хэдэн хэһэгээр байжа байдаг бшуу. Мүн «Шэнэ байдал» Читэдэ, «Красный бурят-монгол» газетэ, «Дүлэн» журнал Эрхүүдэ байжа магад. Республиканска библиотекын эдэ газарнуудһаа һурагшалжа, өөһэдтөө үгы байһан бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан газетэ, журнал болон номуудые захижа асаруулхадань ядаг юм. Харин соёлой институдай библиотекэ аяар 1896—1897 ондо Читэдэ бурят-монгол хэлэн дээрэ гараһан «Зүүн хизаарай ажабайдал» («Жизнь на Восточной окраине») гэжэ газетын нэгэ номерые Ленинградһаа оложо асаруулаа ха юм. Тэрээнһээ гадна, зарим бурят айлай ханза абдар соонь хуушаржа шаралшаһан газетэ, журнал болон номуудшье хэбтэжэ болохо бшуу. Республиканска газетэнүүдтэ соносхол гаргажа, тэдэниие суглуулхашье арга бии. Юрэдөөл үүсхэл оролдолго гаргажа бэдэрээ һаа, яһалал юу хээн олдохо ёһотой.

С. Васильев.

Редакторай орлогшо
С. Б. БАЛБЖИНИМАЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора 46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни и экономики—47-59, пропаганды и местной информации—35-14, культуры и быта — 34-05, писем трудящихся и переводов—24-74, корректорская—32-67, бухгалтерия—37-32 Для междугородных переговоров—16.

Н 00777. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР Зак. № 3134.